

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ
КОНДРАТЮКА»

Кафедра українознавства, культури та документознавства

Кваліфікаційна робота

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА УДОСТУПНЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Студента 4 курсу групи 401-ГД
спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна та справа» _____ Щудро Тарас Михайлович

Науковий керівник:
д.філос.н., доцент _____ Савонова Ганна Іванівна

Завідувач кафедри:
д.і.н., професор _____ Передерій Ірина Григоріївна

Полтава 2025

Деканові факультету філології,
психології та педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Анні АГЕЙЧЕВІЙ

студента групи 401-ГД
спеціальності
029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Щудра Тараса Михайловича

ЗАЯВА

Прошу затвердити тему кваліфікаційної роботи: Цифровізація архівів України в контексті збереження та удоступнення культурної спадщини (на прикладі Державного архіву Полтавської області)

Науковим керівником прошу призначити доктора філософських наук Савонову Ганну Іванівну.

23.03.2025

(дата)

(підпис)

Завідувач кафедри

Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

Керівник

Ганна САВОНОВА

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра українознавства, культури та документознавства
Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

українознавства, культури та
документознавства

_____ Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРУ

Щудра Тараса Михайловича

1. Тема роботи: Цифровізація архівів України в контексті збереження та удоступнення культурної спадщини (на прикладі Державного архіву Полтавської області)

Керівник роботи: доктор філософських наук Савонова Ганна Іванівна.

2. Термін подання роботи: 17.06.2025

3. Мета та завдання кваліфікаційної роботи: аналіз процесів цифровізації архівної справи в Україні в контексті збереження та удоступнення культурної спадщини та розробка рекомендацій щодо вдосконалення цифровізації архівних установ на прикладі Державного архіву Полтавської області. Дослідити теоретичні засади цифровізації архівів та її роль у збереженні культурної спадщини. Провести аналіз сучасного стану цифровізації Державного архіву Полтавської області. Проаналізувати головні проблеми щодо здійснення цифровізації Державного архіву Полтавської області Розробити рекомендації щодо подолання проблем цифровізації та підвищення якості процесу.

Дата видачі завдання: 27.03.25

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Теоретична частина	25.03.2025 – 25.04.2025	45%
2	Аналітична частина	28.04.2025 – 28.05.2025	55%
3	Виготовлення ілюстративного матеріалу та підготовка до захисту	02.06.2025 – 16.06.2025	100%
4	Захист роботи	26.06.2025	

Студент

(підпис)

Тарас Щудро

Керівник роботи

(підпис)

Ганна САВОНОВА

АНОТАЦІЯ

Щудро Т. М. Цифровізація архівів України в контексті збереження та удоступнення культурної спадщини (на прикладі Державного архіву Полтавської області). Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2025.

У кваліфікаційній роботі розглянуто питання збереження культурної спадщини України шляхом цифровізації архівних установ.

Основну увагу зосереджено на вивченні теоретичних засад цифровізації архівів та визначенні її значення для збереження національної історико-культурної спадщини.

У роботі проведено аналіз сучасного стану цифровізації в Державному архіві Полтавської області, окреслено основні проблеми, які супроводжують цей процес, зокрема технічні, кадрові та організаційні труднощі. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процесів цифровізації архівних установ та підвищення їх ефективності.

Наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі процесу цифровізації архівної справи в Україні через призму збереження культурної спадщини, з акцентом на діяльність Державного архіву Полтавської області.

Практичне значення дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності цифровізації архівних установ. Запропоновані заходи враховують особливості функціонування Державного архіву Полтавської області, водночас мають універсальний характер і можуть бути адаптовані до практики інших архівних установ України.

Ключові слова: цифровізація, архівна справа, культурна спадщина, збереження документів. 62 ст., 2 рис., 2 табл., 74 джерела.

ABSTRACTS

Shchudro T. M. Digitization of archives in Ukraine in the context of cultural heritage preserving and accessibility (using the example of the State Archives of Poltava Region). Specialty 029 Information, library and archival affair. National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2025

The qualification work considers the issue of preserving the cultural heritage of Ukraine through the digitalization of archival institutions.

The main attention is focused on studying the theoretical foundations of digitization of archives and determining its significance for the preservation of the national historical and cultural heritage.

The work analyzes the current state of digitization in the State Archives of Poltava region, outlines the main problems that accompany this process, in particular technical, personnel and organizational difficulties. Based on the results obtained, practical recommendations are developed for improving the processes of digitization of archival institutions and increasing their efficiency.

The scientific novelty of the study lies in a comprehensive analysis of the process of digitization of archival affairs in Ukraine through the prism of cultural heritage preservation, with an emphasis on the activities of the State Archives of Poltava Region.

The practical significance of the study lies in the development of specific recommendations aimed at increasing the efficiency of digitization of archival institutions. The proposed measures take into account the peculiarities of the functioning of the State Archives of Poltava Region, while being universal in nature and can be adapted to the practice of other archival institutions in Ukraine.

Keywords: digitization, archival affairs, cultural heritage, preservation of documents. 62p., 2 fig., 2 table., 74 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВІВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	11
1.1. Поняття цифровізації архівів: сутність, цілі та значення	11
1.2. Історичний розвиток цифрових технологій у сфері архівної справи	21
1.3. Роль цифровізації у збереженні культурної спадщини.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВІВ УКРАЇНИ.....	28
2.1. Загальна характеристика діяльності Державного архіву Полтавської області	28
2.2. Роль архіву в збереженні культурної спадщини в умовах російсько- української війни.....	37
2.3. Порівняльний аналіз процесів цифровізації культурної спадщини Державним архівом Полтавської області з аналогічним досвідом архівів у різних регіонах України	43
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	49
3.1. Стан цифрових ресурсів архіву: огляд наявних систем, баз даних та технічного забезпечення.....	49
3.2. Головні виклики та причини їх виникнення в питанні цифровізації Державного архіву Полтавської області.....	57
3.3. Рекомендації щодо подолання викликів на шляху цифровізації архівів ..	60
ВИСНОВКИ.....	64
ДОДАТКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. Цифровізація архівів є важливим напрямом сучасного розвитку інформаційного суспільства, адже вона сприяє збереженню, доступності та популяризації культурної спадщини. Україна, яка має багатий історичний та культурний спадок, потребує впровадження інноваційних технологій у сфері архівної справи.

Архіви відіграють ключову роль у формуванні історичної пам'яті кожної держави, народу та всього людства, сприяючи забезпеченню права людини на доступ до інформації, зміцненню демократії, а також розвитку державних інституцій і громадянського суспільства.

Окрім забезпечення фізичної безпеки архівних документів, цифровізація відкриває нові можливості для зручного доступу до інформації для науковців, студентів, дослідників і широкої громадськості. У контексті збереження культурної спадщини це сприяє популяризації національної історії та культури як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Трендом сьогодення стала потреба суспільства в швидкому та якісному доступі до інформації, що спонукає соціальні інститути до пошуку нових форм технологічного обслуговування, які б могли задовольнити користувачів. Стосується ця проблема й архівів, головним завданням яких є збереження для нащадків унікальних архівних документів [72, с.90].

Дослідження цифровізації архівів України, зокрема на прикладі Державного архіву Полтавської області, є актуальним у контексті створення сучасної моделі архівної справи. Аналіз стану цифровізації, виявлення проблем та розробка рекомендацій з їх подолання сприятиме підвищенню ефективності архівної діяльності, забезпеченню збереження культурної спадщини та її інтеграції у світовий цифровий простір.

Метою дослідження є аналіз процесів цифровізації архівної справи в Україні в контексті збереження та удоступнення культурної спадщини та розробка рекомендацій щодо вдосконалення цифровізації архівних установ на

прикладі Державного архіву Полтавської області.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання**:

- дослідити теоретичні засади цифровізації архівів та її роль у збереженні та удоступненні культурної спадщини;
- провести аналіз сучасного стану цифровізації Державного архіву Полтавської області;
- проаналізувати головні виклики щодо здійснення цифровізації Державного архіву Полтавської області
- розробити рекомендації щодо подолання проблем цифровізації та підвищення якості процесу.

Об'єктом дослідження є цифровізація архівів.

Предметом дослідження специфіка та перспективи цифровізації архівної діяльності як засобу збереження та удоступнення культурної спадщини на прикладі Державного архіву Полтавської області.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані методи теоретичного аналізу (огляд та систематизація наукових джерел), порівняльного аналізу, контент-аналізу для оцінки наявних цифрових ресурсів, електронних архівів і публікацій, пов'язаних із діяльністю Державного архіву Полтавської області, а також методи емпіричного дослідження, зокрема спостереження та оцінка якості цифрових ресурсів Державного архіву Полтавської області.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі процесів цифровізації архівної справи в Україні на прикладі Державного архіву Полтавської області з урахуванням сучасних викликів інформаційного суспільства. Запропоновані практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення цифровізації архівних установ з акцентом на збереження та удоступнення культурної спадщини.

Практичні результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення процесів цифровізації архівних установ. Зокрема, запропоновано заходи з оптимізації технічного забезпечення, удосконалення методів оцифрування документів, створення інтегрованих електронних ресурсів та

підвищення кваліфікації працівників у сфері інформаційних технологій. Реалізація цих рекомендацій сприятиме не лише збереженню архівних матеріалів, а й значному розширенню доступу до них для науковців, освітян, громадськості та представників міжнародної спільноти.

Практичне значення дослідження полягає у формулюванні конкретних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення процесів цифровізації архівних установ. Ці рекомендації враховують специфіку роботи Державного архіву Полтавської області, але є універсальними для впровадження у діяльність інших архівних установ України. Зокрема, запропоновано заходи з оптимізації технічного забезпечення, удосконалення методів оцифрування документів, створення інтегрованих електронних ресурсів та підвищення кваліфікації працівників у сфері інформаційних технологій.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення кваліфікаційної роботи були представлені на X Міжнародній науково-практичній студентській конференції «Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації» (м. Одеса, 20 березня 2025 р.) та опубліковані у вигляді тез:

Щудро Тарас Михайлович. Значення архівів у збереженні культурної спадщини в умовах російсько-української війни: зб. матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 20 березня 2025 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. Одеса : Одеська політехніка, 2025. 467 с.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, додатків та списку використаної літератури, який налічує 74 джерела. Загальний обсяг роботи – 79 сторінок. Робота містить 2 таблиці та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВІВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Поняття цифровізації архівів: сутність, цілі та значення

Цифровізація архівів є ключовим процесом у розвитку сучасної архівної справи, який передбачає перехід від традиційних методів зберігання документів до використання електронних форматів. Сутність цього процесу полягає в оцифруванні архівних матеріалів, що дає можливість зберігати документи в електронному вигляді, а також покращити доступ до них. Це включає в себе сканування, перетворення документів в цифрові формати, створення баз даних та інтеграцію архівів в інформаційно-комунікаційні мережі. Оцифрування архівних матеріалів допомагає зменшити ризики їх знищення внаслідок фізичного зношування чи технічних аварій [32, с.175].

Основними цілями цифровізації архівів є забезпечення довготривалого збереження культурної спадщини, мінімізація негативного впливу фізичних факторів на документи, зокрема на старі, пошкоджені чи раритетні матеріали, а також надання широкого доступу до архівних документів, які раніше були доступні лише обмеженій аудиторії або через спеціальні дозволи. Завдяки цифровим архівам науковці, дослідники та громадськість можуть отримувати доступ до унікальних матеріалів, не покидаючи свого місця перебування [51, с.25].

Державний архів Полтавської області у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України, наказами Державної архівної служби України, розпорядженнями голови обласної державної адміністрації, рішеннями обласної ради.

Серед основних, що пов'язані саме з роботою архівів можна назвати:

1. Закон України "Про Національний архівний фонд та архівні установи" (із змінами). Цей Закон регулює відносини, пов'язані із формуванням,

обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, та інші основні питання архівної справи [9].

2. Закон України "Про інформацію". Цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації [20].

Що стосується питання саме цифровізації цих даних, а також їх збереження та обробки потрібно звернути увагу на базові законодавчі акти України, що регулюють процес діджиталізації:

1. Цивільний кодекс України, який містить статті, пов'язані з авторським правом, суміжними правами та захистом персональних даних.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права», який регулює права та обов'язки авторів, виконавців, виробників об'єктів авторського права, а також встановлює порядок використання об'єктів авторського права.

3. Закон України «Про захист персональних даних», який регулює обробку персональних даних, встановлює права суб'єктів персональних даних та обов'язки операторів [17].

Важливо також звернути увагу на те, що думку науковців, чинне українське архівне законодавство не повною мірою відповідає реаліям сучасного розвитку українського суспільства та прогресу інформаційного простору. Тому було розроблено законопроект «Про Національні архівні інформаційні ресурси управління документацією та архівами» з фактичним конституюванням у правовому полі понять «архівний інформаційний ресурс» та «Національні архівні інформаційні ресурси», замість понять «архівні фонди» та «Національний архівний фонд».

Науковці висловили думку про те, що архівні фонди мають прирівнюватися до архівних інформаційних ресурсів. Впровадження даного закону передбачає впровадження нового підходу до архівних фондів як до архівних інформаційних ресурсів. Через це постає необхідність заміни поняття Національний архівний фонд на більш актуальне до викликів часу поняття Національні архіви інформаційних ресурсів, що передбачає законодавче

закріплення запропонованих понять та правове регулювання діяльності новостворених структур.

Життєвий цикл документа охоплює етапи, що проходить запис від його створення до архівування або видалення. Сучасні вимоги до ефективного управління інформацією змінюються на кожному етапі життєвого циклу електронного документа. Використання архівних систем повинно забезпечувати підтримку кожного з цих етапів. Ключовими функціями сучасних архівних систем для управління електронними документами, які ефективно застосовуються в архівних організаціях, є:

- розробка та впровадження єдиної системи класифікації для формалізації картотек;
- аналіз поточного стану для оцифрування документів;
- архівування цифрових документів;
- можливість роботи як на місці, так і віддалено;
- зручна платформа для управління документами;
- захищена та керована платформа для передачі файлів;
- інтегроване рішення для електронного підпису.

Системи електронного архівування призначені для зберігання, індексування, класифікації та управління електронними документами та даними, забезпечуючи їх збереження і цілісність протягом всього життєвого циклу. Такі системи повинні відповідати нормативним вимогам, згідно з якими збережені дані не можуть бути змінені чи пошкоджені, що дає можливість створювати завірену копію оригіналу для аудиту або юридичних цілей [35, с.63].

Традиційний життєвий цикл електронного документа в сучасних архівних системах починається з отримання або створення документа, що означає його введення в автоматизовану систему. Наступний етап – обробка документа, наприклад, у межах робочого процесу, супроводжується архівуванням. Архівований документ потім доступний для організаційних цілей та подальшого використання. Сучасні автоматизовані системи забезпечують доступ до архівованих документів через центральні бази даних, що дозволяє отримати

повний доступ до них [44, с.96].

Хоча електронне зберігання або архівування є найбільш тривалим етапом життєвого циклу документа, він також має обмежений термін. Мінімальний термін зберігання документів визначається законодавчими вимогами. Однак для багатьох документів, зокрема тих, що містять персональні дані, існують обмеження щодо терміну, протягом якого вони повинні бути видалені. Сучасні архівні системи дозволяють автоматично здійснювати видалення документів відповідно до законодавства України [23].

З початку 2012 року набув чинності Закон України «Про захист персональних даних». Основні положення цього закону повинні виконуватися усіма організаціями, що здійснюють управління документами в різних сферах діяльності. Ключові етапи управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах включають створення, редагування, узгодження, передавання, зберігання, архівування та знищення документів зображено на рисунку 1.1 [58, ст 65].

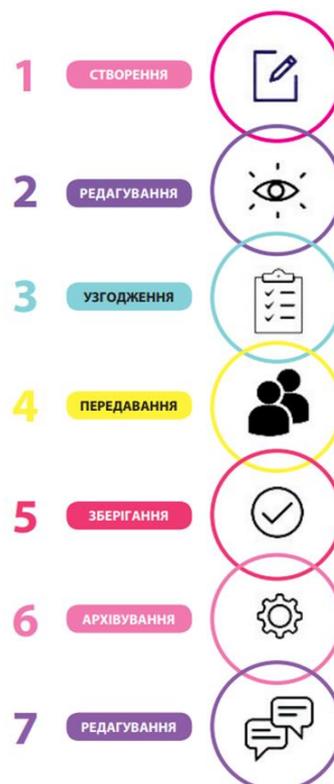

Рисунок 1.1 Етапи управління життєвим циклом документації

На етапі створення документів організації можуть розробляти нові

документи різними способами. Це можуть бути документи, створені вручну на папері або на екрані комп'ютера, а також автоматично зібрані з різних джерел або даних завдяки спеціалізованому програмному забезпеченню. Технології автоматизованого розпізнавання текстів і збору даних дають можливість значно спростити цей процес. Програмні засоби дозволяють швидко отримати потрібну інформацію з різних джерел і структурувати її в електронному форматі. Коли документ створений, його можна зберігати в центральному місці, що дає змогу забезпечити його доступність для подальшої обробки та коригування [36, с.13].

Редагування документів є важливим етапом, що включає оновлення і модифікацію текстів для забезпечення їх точності та актуальності. Це дозволяє забезпечити відповідність документа вимогам організації або законодавства. На цьому етапі можуть працювати кілька користувачів одночасно або по черзі. Це дає можливість оперативно вносити зміни, покращувати документи та оптимізувати їх для подальшого використання. Важливу роль тут відіграють безпека переглядів, контроль версій і синхронізація змін між різними користувачами. Це дозволяє забезпечити прозорість процесу та мінімізувати помилки, пов'язані з редагуванням документів. Для зручності документи можуть бути збережені в різних системах, які дозволяють працювати з ними в режимі реального часу [39, с.39].

Узгодження документів є важливим кроком для забезпечення того, щоб документ відповідав встановленим стандартам якості та нормативним вимогам. Цей процес включає перевірку документа на відповідність стандартам і вимогам організації або державних установ. Після завершення внутрішнього редагування документ передається далі для поширення. Він може бути використаний в межах організації або переданий в інші організації для подальшої обробки. Ці дії автоматизуються завдяки спеціальному програмному забезпеченню, що дозволяє налаштовувати всі етапи обробки документа відповідно до встановлених правил і процедур [46, с.35].

Передавання документів визначає спосіб, яким користувачі отримують доступ до документа та його змісту. Цей етап є ключовим для ефективної роботи

з документами в організації. Тут може відбуватись ще одна корекція документа або додаткові зміни. Життєвий цикл електронного документа має такий механізм, при якому зміни вносяться лише після остаточного редагування, що гарантує правильність і точність усіх документів. Це дозволяє мінімізувати ризики і забезпечити контроль за змінами в процесі передавання документа [16].

Зберігання документів є важливою частиною управління ними. Це етап, на якому забезпечується належне збереження документів та їх упорядкування. Важливо, щоб документи були доступні у будь-який час для подальшої обробки або використання. Системи для зберігання документів дозволяють організувати їх в єдиній структурі, що забезпечує швидкий доступ і ефективне використання.

Архівування документів є заключним етапом у життєвому циклі документа. Після завершення всіх етапів обробки та поширення документа його активне використання зазвичай зменшується. Тому документ переходить в архів для зберігання на довготривалу перспективу. Архівування забезпечує збереження документа відповідно до інструкцій щодо типу документа та його терміну зберігання. Крім того, архіви захищають документи від подальших змін і дозволяють зберігати їх в умовах, що забезпечують належний рівень безпеки. Проте, архівування може ускладнити пошук потрібного документа і його оновлення або видалення [26].

Знищення документів відбувається, коли вони більше не потребують зберігання. Цей етап включає юридично обґрунтоване видалення документів відповідно до вимог законодавства та нормативних актів. Цифрові архіви автоматично виконують ці процедури, видаляючи документи разом з усіма супутніми даними, що дозволяє уникнути ризиків від несанкціонованого доступу або зловживань. Таким чином, ефективне управління життєвим циклом документів є важливою складовою для забезпечення їх безпеки, актуальності та відповідності вимогам законодавства [30, с.65], (див. рисунок 1.2).

Згідно з автоматизованим управлінням життєвим циклом електронних документів, у сучасних архівних системах виділяють сім етапів життєвого циклу документа, зокрема:

- створення – документ щойно створено або з'явилась нова версія існуючого документа, яку можна редагувати.
- документ передано на розгляд і, за необхідності, на затвердження, включаючи всі супровідні дані та документи.
- затверджено – версія документа офіційно затверджена, жодні інші об'єкти чи дані не можуть бути до неї додані.
- змінено – була внесена зміна в документ або його версію.
- відхилено – версія документа не була прийнята. Документ повертається до статусу редагування або процес створення припиняється.
- вилучено – документ, який вже був опублікований, може бути вилучений, що блокує поточну версію і робить її недоступною.
- термін дії минув – версія документа більше не є доступною в системі, і не можна виконувати з нею подальші дії (наприклад, редагування, друк або створення нових версій).

Життєвий цикл електронного документа спирається на етапи життєвого циклу традиційного документа, але оптимізує їх за рахунок використання цифрових автоматизованих процесів та нових можливостей, що з'являються завдяки архівним системам. Якщо дані структуровані, електронний документ можна обробляти в цифровому середовищі протягом усього його життєвого циклу безпосередньо на екрані. Для того, щоб відображати ці етапи в архівній системі, організаційна структура архіву повинна бути інтегрована, а збоїв між системами зведені до мінімуму, наприклад, за допомогою цифрової платформи автоматизації [57].

Управління життєвим циклом електронних документів передбачає їх зберігання або видалення, при цьому це відбувається тільки після оцінки їх цінності. Документи без значної цінності можуть бути видалені, тоді як документи, що мають високу цінність, повинні пройти повний життєвий цикл управління. В залежності від важливості для організації, документ має середній життєвий цикл, який включає чотири етапи: створення, використання, архівування та видалення.

Життєвий цикл документа починається з моменту його створення і активного використання. Документ зберігається, поки не втрачає свою експлуатаційну цінність, після чого його можна знищити або архівувати. Важливо зазначити, що електронні документи можуть одночасно перебувати на кількох етапах або повернутися на попередні стадії. Це вимагає розширення концепції життєвого циклу документа для електронних версій [25].

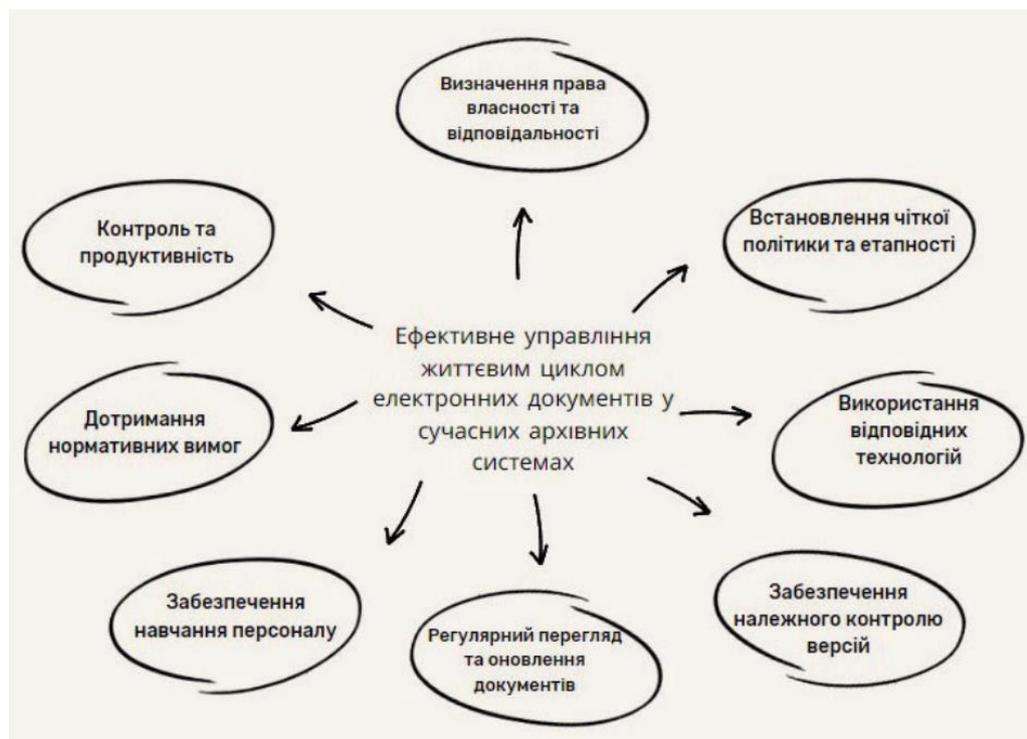

Рисунок 1.2 Критерії ефективного управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах

[58, с. 67]

Саме у контексті збереження матеріальної спадщини, гостро постає питання необхідності розробки єдиної стратегії та її ефективного впровадження. Саме тому, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р було затверджено Стратегію захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року.

Метою Стратегії є формування цілісної системи сучасної архівної справи, здатної відповідати актуальним викликам, з урахуванням наявних потреб і

поставлених завдань.

Це також дозволяє ефективно зберігати культурні надбання, які можуть бути знищені в результаті природних катастроф, війни або інших непередбачуваних обставин [5].

Стратегія базується на таких основних принципах:

- Реалістичність. Ключові параметри Стратегії відповідають умовам діяльності, цілям, технічному та економічному потенціалу архівних установ, компетенціям працівників, системі управління;
- Цільова спрямованість. Формування факторів успіху розвитку архівної справи на середньостроковий період та орієнтація на визначені цілі;
- Людиноцентричність. Спрямовання діяльності у сфері архівної справи, насамперед на людину, її права та інтереси;
- Системність і послідовність. Політика та діяльність у сфері архівної справи вимагають високого рівня організації роботи архівних установ з урахуванням вимог системної взаємодії;
- Адаптивність та гнучкість. Забезпечуються сумісність окремих положень Стратегії із сучасними тенденціями розвитку суспільства та швидка зміна окремих елементів у разі змін умов зовнішнього середовища;
- Інноваційність. Системне впровадження певних заходів сприяє стратегічним змінам у тих чи інших видах діяльності архівних установ;
- Взаємодія та довіра. Забезпечення сталого розвитку архівної справи шляхом вжиття скоординованих дій, відкритості, поваги у межах внутрішньої та зовнішньої співпраці за принципом взаємовигоди та довіри [13].

Важливою складовою оцифрування є покращення управління архівами та оптимізація процесів зберігання документів. Цифровізація дозволяє автоматизувати процеси пошуку, каталогізації та зберігання матеріалів, що суттєво підвищує ефективність архівних установ. Оцифровані документи можуть бути збережені в єдиній електронній системі, що дозволяє скоротити витрати часу на їх пошук та обробку, а також забезпечує високу точність при виконанні запитів [9].

Впровадження сучасних технологій дозволяє архівам взаємодіяти з іншими культурними інституціями, університетами, музеями та бібліотеками, створюючи єдину платформу для збереження та обміну знаннями. Це також сприяє розвитку туристичного потенціалу. Архівні матеріали можуть стати основою для створення виставок, електронних музейних платформ. [41, с.90].

Одним із головних завдань цифровізації є розробка стандартів для оцифрованих документів та їх метаданих. Це необхідно для забезпечення довготривалої збереженості інформації, адже технології та формати даних можуть змінюватися з часом. У разі відсутності єдиних стандартів, зберігання та доступ до документів може стати проблематичним у майбутньому. Тому важливо забезпечити відповідність оцифрованих матеріалів сучасним вимогам, що дозволяють зберігати їх впродовж десятиліть і навіть століть [32, с.181].

Також важливим аспектом є не тільки збереження матеріалів, але й їх популяризація серед громадськості. Це є одним з ключових пунктів стратегії збереження документальної спадщини, адже її розробка визначається необхідністю подолання залишків пострадянської моделі управління архівною справою, відповіддю на запит українського суспільства щодо зміцнення національної ідентичності та збереження історичної пам'яті, інвестування в майбутній розвиток, урахуванням динамічного розвитку новітніх технологій, потребою прискореної інтеграції України у світовий культурний простір, а також необхідністю реагування на виклики, спричинені збройною агресією Російської Федерації проти України [13].

Отже, цифровізація архівів є важливим етапом у збереженні культурної спадщини, що забезпечує доступ до документів, зменшує фізичні ризики для матеріалів і сприяє розвитку науки, освіти та культури. Процес цифровізації чітко підпорядкований Державним законам України. Для подолання основних викликів та підвищення ефективності архівних установ була розроблена стратегія, метою якої є створення сучасної системи архівної справи, що здатна швидко реагувати на виклики сьогодення. У процесі цифровізації архівів важливо враховувати як технічні, так і етичні аспекти, що пов'язані з безпекою,

доступністю та довговічністю архівних матеріалів.

1.2. Історичний розвиток цифрових технологій у сфері архівної справи

Впровадження цифрових технологій в архівну справу відбувалося поетапно, із поступовим удосконаленням методів обробки та збереження даних.

За кордоном перші кроки до цифровізації були зроблені в середині ХХ століття, коли архіви почали застосовувати комп'ютерні технології для обробки великих обсягів інформації.

Таблиця 1.1

Етапи еволюції світового досвіду розвитку цифрових технологій у сфері архівної справи

Період	Подія / Розвиток	Опис
1960-ті роки	Початок використання комп'ютерних баз даних	Розпочато використання перших електронних каталогів і систем для збереження архівних матеріалів.
1970-ті роки	Поява перших електронних каталогів та баз даних	Архіви почали впроваджувати системи для автоматизації обробки та зберігання документів.
1980-ті роки	Оцифрування архівних документів через сканування	Технології сканування стали доступнішими, що дозволило зберігати документи в цифровому вигляді.
1990-ті роки	Розвиток Інтернету та онлайн-архівних ресурсів	Створення онлайн-ресурсів для доступу до оцифрованих документів, розвиток нових стандартів збереження.
2000-ті роки	Впровадження сучасних технологій для обробки великих масивів даних та централізованих електронних архівів	Зростання швидкості Інтернету, розвиток програмного забезпечення для цифрових архівів та автоматизація процесів.
2010-ті роки	Масове впровадження систем управління документами та прийняття міжнародних стандартів для цифрових архівів	Розвиток комплексних систем для зберігання, обробки та надання доступу до архівів через Інтернет.
2020-ті роки	Використання блокчейн-технологій та хмарних обчислень для збереження і забезпечення безпеки архівів	Впровадження блокчейн для забезпечення автентичності даних та хмарних технологій для збереження архівів.

Початок цифровізації архівів відносять до 1960-х років, коли почали з'являтися перші комп'ютерні системи для обробки та збереження інформації. У цей період почали використовуватися перші електронні бази даних для зберігання архівних матеріалів. Програми для обробки даних дозволяли ефективніше організувати зберігання великих обсягів інформації, хоча ще не було застосовано технологій для збереження документів у цифровому вигляді. На той час архіви застосовували електронні каталоги, що спрощували пошук документів, однак основна частина матеріалів ще зберігалася в паперовому вигляді. Одним із перших прикладів використання комп'ютерних технологій у сфері архівної справи була система управління архівами в США, що включала автоматизацію обробки даних для полегшення пошуку та обробки документів [3].

У 1970-х роках з'явилися перші спроби оцифрувати архівні матеріали. Основним досягненням того часу стало впровадження скануючих пристроїв і програмного забезпечення для створення цифрових копій документів. Цей етап став важливим кроком на шляху до збереження архівних документів, оскільки дозволив забезпечити їх фізичну захист та уникнути пошкоджень від частого використання [51, с.24]. У 1980-х роках оцифрування архівних документів стає більш доступним, і великий обсяг матеріалів почав переноситися в електронну форму. У цей час стали широко використовуватися технології сканування, що дозволили створювати точні копії документів у цифровому вигляді. Зокрема, Великобританія та США почали розробляти національні проекти з оцифрування важливих архівних фондів.

1990-ті роки ознаменувалися бурхливим розвитком Інтернету, що дало новий поштовх цифровізації архівів. Вебсайти та онлайн-ресурси стали важливою складовою для доступу до оцифрованих архівних матеріалів. Архіви почали створювати власні вебплатформи для публікації оцифрованих документів, що дозволило забезпечити доступ до інформації не тільки на національному, а й на міжнародному рівні. Зокрема, на початку 1990-х років

архіви США та Великобританії започаткували великі проєкти з публікації архівних документів через Інтернет, що дало змогу користувачам з усього світу отримувати доступ до важливих історичних джерел. Водночас у 1990-х роках розвивалися нові стандарти для збереження та обміну цифровими архівними матеріалами. Зокрема, було розроблено ряд стандартів для оцифрування документів та їх зберігання, що дозволило забезпечити сумісність різних архівних систем і платформ [23].

У 2000-х роках з'явилася можливість для архівів використовувати більш потужні програмні засоби для обробки великих масивів даних. Завдяки розвитку високошвидкісного Інтернету і зростанню обчислювальної потужності архіви змогли впроваджувати більш складні програмні рішення для сканування, обробки та збереження документів у цифровому вигляді. Це дозволило автоматизувати багато процесів, що полегшило управління архівними даними і підвищило ефективність роботи архівних установ. Важливим досягненням у цей період стало створення національних та міжнародних електронних архівів, які дозволили зберігати і обробляти дані на рівні держави або навіть на глобальному рівні [40, с.46]. Наприклад, у 2001 році в Європі було започатковано проєкт «Еурогеана», який зібрав цифрові колекції культурних та наукових установ з різних країн, забезпечивши доступ до них для користувачів Інтернету [36, с. 16].

Початок 2010-х років став важливим етапом у розвитку цифровізації архівів. Одним із основних досягнень цього періоду стало впровадження комплексних систем управління документами. Ці системи дозволили архівам ефективно організовувати, зберігати, обробляти і надавати доступ до оцифрованих матеріалів через Інтернет. Одним із найбільших проєктів цього періоду є архіви ООН, які забезпечують доступ до документів через єдину онлайн-платформу, що містить мільйони оцифрованих сторінок з архівів міжнародних організацій. Завдяки розвитку технологій блокчейн та хмарних обчислень архіви стали більш безпечними і доступними. Блокчейн дозволяє забезпечити збереження даних не тільки на централізованих серверах, а й у

дистрибутивній мережі, що забезпечує високий рівень захисту від несанкціонованого доступу та маніпуляцій [39, с.40].

У 2020-х роках цифровізація архівів досягла нових висот завдяки розвитку технологій штучного інтелекту та машинного навчання, що дозволяють автоматизувати процеси обробки та аналізу архівних матеріалів. Також активно впроваджуються технології для збереження даних на хмарних серверах, що дає змогу зберігати великі обсяги інформації з мінімальними витратами на обладнання. Програми оцифрування архівних матеріалів стали частиною державних ініціатив у багатьох країнах. Наприклад, у 2020 році Європейський Союз запустив програму для оцифрування архівів та культурних ресурсів, яка передбачає активну співпрацю між національними архівами та музеями. Одним із великих міжнародних проєктів є «Пам'ять світу» ЮНЕСКО, що сприяє об'єднанню архівів з різних країн для збереження культурної спадщини [12].

Історичний розвиток цифрових технологій у сфері архівної справи пройшов кілька ключових етапів — від початкового використання комп'ютерних баз даних у 1960-х роках до сучасних технологій штучного інтелекту, блокчейну та хмарних обчислень у 2020-х. Цей поступовий процес дозволив значно підвищити ефективність обробки, збереження та доступу до архівних матеріалів, забезпечуючи збереження культурної спадщини та розширення можливостей для науковців і громадськості. Впровадження новітніх технологій сприяє подальшій автоматизації архівної справи і розвитку глобальних електронних архівних платформ.

1.3. Роль цифровізації у збереженні культурної спадщини

Цифровізація архівів має важливе значення для збереження культурної спадщини, оскільки дозволяє зберігати та передавати інформацію у цифровому форматі, що забезпечує довгострокове збереження культурних цінностей. Завдяки цифровим технологіям архіви можуть зберігати документи, фотографії, рукописи та інші матеріали, зменшуючи фізичне зношування та збереження

даних навіть у разі катастроф або природних лих. Одним з основних аспектів цифровізації є те, що вона дозволяє створювати копії архівних документів. Це особливо важливо для збереження унікальних матеріалів, таких як стародавні манускрипти або рукописи, які можуть бути вразливими до пошкоджень через час. Цифрові копії забезпечують можливість доступу до цих матеріалів без ризику їх фізичного знищення або втрати (*Додаток А*), [46, с.35].

Цифровізація також сприяє збереженню культурної спадщини за допомогою доступу до архівних матеріалів через Інтернет. Це дозволяє дослідникам, історикам, культурним організаціям та навіть широкій аудиторії отримати доступ до важливих документів та архівів без необхідності фізичного відвідування архівних установ. Онлайн-ресурси відкривають нові можливості для досліджень та забезпечують швидкий доступ до матеріалів з будь-якої точки світу. Одним з прикладів значного внеску цифровізації у збереження культурної спадщини є проєкт «Пам'ять світу», який об'єднує архіви з різних країн і надає доступ до оцифрованих документів та матеріалів. Цей проєкт дозволяє зберігати цінні архіви та документи, які можуть бути унікальними для кожної нації або культури, створюючи єдину глобальну базу знань (*Додаток А*), [42, с.45].

Цифровізація допомагає зберегти важливі аспекти культури, що включають не лише матеріальні, але й нематеріальні елементи. Наприклад, оцифровані записи народних пісень, традиційних обрядів або усних історій можуть бути збережені для майбутніх поколінь, що дозволяє уникнути їх забуття через час. Цифрові записи також дають можливість людям з різних куточків світу дізнатися про багатство культури різних народів. Завдяки технологіям цифрової обробки, архіви також можуть зберігати матеріали, які б не могли бути збережені в традиційному форматі. Наприклад, рукописи, які зазнали пошкоджень або деякі матеріали, які через свій вік стали нечіткими або важко читаними, можуть бути відновлені за допомогою сучасних цифрових методів, таких як обробка зображень або реконструкція тексту (*Додаток А*), [5].

Цифровізація архівів сприяє також розвитку наукових досліджень. За допомогою цифрових платформ дослідники можуть взаємодіяти з документами

та матеріалами, що дозволяє глибше вивчати культурну спадщину, історію та мистецтво різних епох і регіонів. Такий доступ сприяє розвитку нових напрямків досліджень та більшій ефективності наукових досліджень у галузі гуманітарних наук. Цифрові технології дозволяють створювати не лише текстові документи, а й мультимедійні ресурси, що дає змогу зберігати культуру у різноманітніших формах. Архіви можуть містити відео, аудіо записи, фотознімки, а також інтерактивні ресурси, що дозволяють передавати культуру в більш живий і наочний спосіб (*Додаток А*), [47, с.36].

Процес цифровізації забезпечує захист культурної спадщини від різних загроз, таких як пожежі, наводнення, вандалізм чи інші катастрофи. Оцифровані копії архівних матеріалів можуть бути збережені на віддалених серверах або в хмарних системах, що дозволяє уникнути їх втрати при фізичних катастрофах або стихійних лихах (*Додаток А*).

Цифровізація також дозволяє створювати так звані «віртуальні музеї», де користувачі можуть ознайомитися з історичними артефактами, творами мистецтва, культурними пам'ятками, не виходячи з дому. Ці віртуальні ресурси дозволяють зберігати і представляти культурну спадщину світовій спільноті, надаючи можливість доступу до рідкісних матеріалів для людей, які не можуть відвідати фізичні музеї (*Додаток А*), [40, с.46].

Поряд із збереженням культурних пам'яток, цифровізація архівів також сприяє розвитку інклюзивних ініціатив. Наприклад, доступ до оцифрованих культурних матеріалів забезпечує можливість участі в культурному житті людей з обмеженими фізичними можливостями або з різними мовними бар'єрами, адже матеріали можуть бути доступні в різних форматах, включаючи субтитри, переклади та інші. Універсальність цифрових технологій також дозволяє зберігати культурні документи в різних форматах, що дає можливість захищати їх від втрати через технічні зміни. Багато старих форм електронних архівів стали застарілими, проте завдяки постійному розвитку технологій можна створювати нові формати збереження, що забезпечують сумісність і довгострокову збереженість матеріалів (*Додаток А*).

Цифрові архіви також надають нові можливості для освіти та навчання. Студенти, викладачі, а також інші зацікавлені особи можуть використовувати оцифровані архіви для вивчення різних аспектів культури та історії, що сприяє розвитку освітніх програм і досліджень у цій галузі (*Додаток А*), [30, с.66].

Процес цифровізації сприяє розвитку технологій штучного інтелекту, які можуть бути використані для автоматичної класифікації, аналізу та обробки архівних матеріалів. Це дозволяє створювати більш ефективні системи для організації і доступу до великих архівних фондів, а також здійснювати глибший аналіз даних. Цей процес сприяє також інтеграції культурної спадщини у глобальний контекст. Завдяки доступу до оцифрованих матеріалів можна створювати міжкультурні програми, що дозволяють вивчати культурні особливості різних народів межах глобалізованого світу (*Додаток А*).

Усі ці аспекти підкреслюють, що цифровізація архівів є не лише технічним процесом, а й важливим інструментом для збереження, поширення і популяризації культурної спадщини. Вона допомагає створювати нові можливості для доступу до історичних і культурних ресурсів, а також забезпечує їх збереження в умовах сучасних викликів.

Цифровізація відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини, забезпечуючи довгострокове збереження матеріалів та їх доступність через Інтернет. Вона дозволяє захистити унікальні архівні документи від фізичного зношування та катастроф, відновлювати пошкоджені матеріали, зберігати як матеріальні, так і нематеріальні елементи культури. Цифрові технології сприяють розвитку наукових досліджень, освіти, інклюзивності, а також глобальній співпраці у сфері культури. Завдяки цифровим архівам культурна спадщина стає доступнішою, краще збереженою і більш популяризованою в сучасному світі.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВІВ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика діяльності Державного архіву Полтавської області

Державний архів Полтавської області є важливим осередком збереження історико-культурної спадщини, який відіграє незамінну роль у захисті та представленні минулого Полтавщини для наступних поколінь. Архів є ключовим елементом в системі архівних установ України і є основним носієм документальної спадщини регіону, надаючи доступ до матеріалів, що висвітлюють історичний розвиток області. Завдяки цьому архів є важливою складовою частиною національної системи збереження культурної спадщини, забезпечуючи належне збереження документальних ресурсів і сприяючи розвитку наукових досліджень у галузях історії, археології, культурології та інших гуманітарних дисциплін.

Державний архів Полтавської області підпорядковується Полтавській обласній військовій адміністрації і є її структурним підрозділом. Це дозволяє архіву працювати в тісній взаємодії з органами місцевої влади, що сприяє оперативному виконанню розпорядчих актів та рішень обласної ради. Архів також підконтрольний та підзвітний Державній архівній службі України, що забезпечує дотримання єдиних стандартів та нормативів в архівній діяльності на державному рівні. Організація роботи архіву відбувається відповідно до вимог Конституції України, законодавства України, актів Президента, Кабінету Міністрів, Міністерства юстиції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють архівну сферу. Це забезпечує високий рівень правової регламентації всіх процесів і процедур, пов'язаних з управлінням архівними матеріалами та їх збереженням [35, с.85].

Державний архів Полтавської області забезпечує:

- Виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Державної архівної служби України, розпоряджень та доручень голови обласної державної адміністрації інших органів виконавчої влади вищого рівня;
- Законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян;
- Реалізацію державної політики у галузі архівної справи та діловодства на території області [59].

Основними завданнями Державного архіву Полтавської області є збереження, обробка і надання доступу до документів, що мають історичну, культурну та наукову цінність для регіону. Архів збирає, зберігає та обробляє великий спектр матеріалів, серед яких є документи, що охоплюють різні етапи історії Полтавщини, починаючи з XVII століття. Крім класичних паперових документів, архів володіє великою кількістю аудіовізуальних матеріалів, таких як кіно-, фото-, аудіо- та відеодокументи, а також значний обсяг електронних матеріалів. Оці матеріали служать основою для досліджень у різних галузях науки та культури, а також є важливими для збереження історичної пам'яті про Полтавську область [37, с.13].

Одним із ключових аспектів діяльності архіву є надання широкого доступу до цих ресурсів для дослідників, науковців, а також для громадян, які звертаються до архіву з різноманітними запитам, такими як пошук родичів чи відновлення втрачених документів. Це дозволяє не тільки зберегти історичну пам'ять про область, але й забезпечити можливість проведення глибоких наукових досліджень у різних гуманітарних сферах. Діяльність архіву має важливе значення для вивчення генеалогії, соціальної історії та інших аспектів культурної спадщини регіону. Завдяки оцифрованим архівним матеріалам дослідники мають змогу проводити роботу з документами, не вдаючись до фізичного доступу до матеріалів, що значно полегшує процес дослідження.

На вебсайті Державного архіву Полтавської області можна знайти інформацію про велику кількість архівних матеріалів у електронному форматі.

Представлені оцифровані матеріали видань науково-довідкового фонду, архіви репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, розсекречені архівні документи, цифровий фонд користування (оцифровані справи архіву), а також оцифровані описи.

За 2024 рік відділ науково-довідкового апарату виконав заплановані завдання щодо перероблення описів на документи НАФ. Опрацьовано 12 описів (5181 одиниця зберігання) трьох фондів: “Полтавська міська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів”, “Полтавський окружний виконавчий комітет рад, робітничих, селянських та червоноармійських депутатів”, “державна надзвичайна комісія СРСР із встановлення та розслідування злочинів, заподіяних нацистськими окупантами жителям Полтавської області”

Із метою збереженості оригіналів документів Національного архівного фонду шляхом переведення архівної інформації на електронні носії та можливість представлення архівних джерел споживачам через мережу «Інтернет» оцифровано 147 323 аркуша, 787 справ.

Згідно зі звітом за перший квартал 2025 року, було заплановано оцифрувати 75 000 аркушів архівних документів, отже, згідно інформації опублікованої самим архівом, визначений план вдалося перевиконати в 2 рази. Головним у цьому досягненні є те, що такі теми цифровізації досягнуто завдяки власним силам архіву.

Державний архів Полтавської області надає різноманітні послуги, орієнтуючись як на професіоналів, так і на простих громадян. Це дозволяє забезпечити універсальність архіву, створюючи доступ до ретроспективної інформації для широкої аудиторії. Серед основних послуг архіву виділяються надання довідок з різних тематик, таких як фактографічні, генеалогічні, біографічні, історичні, майнові та соціально-правові. Окрім цього, архів надає можливість доступу до документів у читальних залах, що дозволяє користувачам здійснювати наукову та професійну роботу з документами в комфортних умовах. Крім того, архів надає консультації щодо організації архівних відділів на

підприємствах, що допомагає полегшити роботу з документами в різних установах та організаціях. Ці послуги особливо корисні для установ, які потребують професійної допомоги в питаннях архівування та зберігання документації.

Ще однією важливою послугою є науково-технічне опрацювання документів, що включає в себе організацію, систематизацію та оцифрування архівних матеріалів. Це дозволяє зберегти документи в електронному вигляді, що робить їх доступними для подальшого використання у дослідженнях і забезпечує збереження даних для майбутніх поколінь. Завдяки таким послугам, архів не лише зберігає історію, але й сприяє розвитку наукової діяльності в області, підтримуючи дослідників і громадян у їхніх запитах та інтересах.

Щороку працівники архіву видають від 1 тис. до 3 тис. довідок різного характеру.

Загалом, в архіві найпопулярнішими є запити генеалогічного та біографічного характеру, що складають близько 70% від усієї кількості запитів. Найменше запитів надається на тематичні довідки (8%), що можна пояснити певними специфічними потребами користувачів архіву. Згідно з даними статистики, кількість запитів, виконаних архівом, щорічно зростає. Наприклад, у 2018 році було оброблено 1 865 запитів, у 2020-му ця кількість досягла 2 160, а в 2021 році – 2 426. Це свідчить про зростання інтересу до архівних ресурсів, однак на тлі війни в Україні спостерігається тимчасове зниження кількості запитів у 2022 році, що можна пояснити складними умовами війни. Проте, на початку 2023 року спостерігається тенденція до зростання запитів, доприкладу за період 2023 року було опрацьовано 1505 запитів, а вже 2024 – 1763. Це може бути пов'язано з позитивними змінами в країні, такими як визволення тимчасово окупованих територій [4].

Упродовж 2024 року державним архівом виконано 235 запитів соціально-правового характеру (з них позитивно – 76), майнових запитів – 50 (з них позитивно 27); прийнято громадян у столах довідок – 675. Виконано персональних запитів – 1094, тематичних – 194, іноземних запитів – 190. [6].

На електронні носії також було переведено фільтраційні справи громадян, примусово вивезених на роботу до Німеччини під час Другої світової війни, кримінально-слідчі справи з фондів Полтавського губернського революційного трибуналу, окружних судів, кущових народних судів, особливих сесій народних судів, документи генеалогічного характеру з фондів періоду нацистської окупації (сільські, районні та земельні управи, житлові управління), а також видання науково-довідкового фонду архіву («Полтавские епархиальные ведомости», «Памятные книжки Полтавской губернии» тощо) за 1863–1918 рр.

До переліку внесено 330 фондів 20 534 архівні справи.

Протягом 2025 року запланована та буде проведена робота щодо внесення змін до облікових документів визначених фондів та перешифрування обкладинок справ із застосуванням індексу «Н».

Внесені зміни мають позитивно вплинути на принципи, практику організації та обліку фондів, інформаційну діяльність архіву, запропонують струнку та зрозумілу модель поділу архівних фондів.

Одночасно у державному архіві продовжується робота щодо виявлення фондів органів влади, організацій, структур та формувань, що боролися за незалежність України у ХХ столітті, яким буде присвоєний індекс «У».

Однією з основних інновацій в архівній діяльності є впровадження цифровізації архівних процесів. Держархів Полтавської області активно працює над оцифруванням архівних документів, що дозволяє значно покращити доступність та збереження історичних матеріалів. Державний архів Полтавської області є однією з перших архівних установ в Україні, що розпочав цей процес, і співпрацює з міжнародними партнерами, зокрема з корпорацією *FamilySearch International*. Спільно з цією організацією архів оцифрував та виставив для загального доступу 310 944 справ із фондів Державного архіву Полтавської області. (понад 10 млн аркушів документів). Завдяки цьому, архіви Полтавщини стали доступними для дослідників не тільки в Україні, але й за її межами [7].

Процес оцифрування документів генеалогічного характеру є пріоритетним для архіву, оскільки попит на ці матеріали є надзвичайно високим, як серед

українців, так і серед міжнародних користувачів. У рамках співпраці з *FamilySearch International*, архів оцифрував численні документи, які дозволяють встановлювати родові зв'язки, а також вивчати історію родин та окремих осіб.

Основними джерелами для генеалогічних досліджень є метричні книги та книги реєстрації актів громадянського стану. Однак, існують й інші, не менш важливі джерела, зокрема документи посімейно-майнового обліку, такі як подвірні, посімейні (погосподарчі) списки, ревізькі сказки, списки платників податку на прибуток, платників обов'язкового страхування, виборців, а також громадян, які були позбавлені виборчого права. Крім того, серед документів генеалогічного значення є справи про опікунство, межові книги, документація переписів 1917, 1921, 1926, 1939 років, послужні списки, особові справи, переліки працівників підприємств, установ та організацій, списки учасників релігійних спільнот, учнів, документація про військову службу, а також фільтраційні й архівно-слідчі справи [35, с.83].

У архіві Полтавської області було оцифровано численні метричні книги та метричні записи, що зберігаються у фондах: Полтавської духовної консисторії (Ф. 706), Пирятинського духовного правління (Ф. 801), об'єднаних архівних фондах «Православні церкви Полтавської губернії» (Ф. 1011) та «Колекції книг записів актів громадянського стану Полтавщини» (Ф. Р-9126). Окрім того, було оцифровано документи генеалогічного характеру з фондів полтавських дворянських родів, Полтавського губернського правління (Ф. 80), канцелярії Полтавського цивільного губернатора (Ф. 83), Полтавського губернського дворянського зібрання (Ф. 379), а також документи з рекрутських і військових присутностей та радянських архівів.

Окрім співпраці з американським партнером, у 2020 році Держархів Полтавської області придбав сканер німецького виробництва, який зараз використовується для оцифровки довідкового апарату архіву. Це дає змогу публікувати відомості на офіційному сайті архіву у рубриці «Архівні ресурси (електронні)», що дозволяє користувачам ознайомитись із наявними фондами та документами. Станом на 22 травня 2025 року на сайті було опубліковано 5234

описів фондів давніх та нових актів. [32, с.180].

За 5 років співпраці з американською генеалогічною корпорацією FamilySearch International було оцифровано понад 10 мільйонів аркушів архівних документів, що становить більше ніж третину від запланованого обсягу. Зараз на електронні носії повністю переведено інформацію з 19 особового походження серед них:

- **Ф.222** Скаржинська Катерина Миколаївна (1852-1932) — краєзнавець, член етнографічного, археологічного і антропологічного товариств
- **Ф.767** Коршун Микола Пилипович (народ 1816 р.) — голова Лубенської повітової земської управи, дворянин
- **Ф.1052** Каменський Річард Каетанович (1843-1919) — засновник благодійного товариства допомоги нужденним учням м. Полтави, голова ради Полтавського товариства взаємного кредиту
- **Ф.Р.9083** Зубковський Іван Андрійович (1848-1933) — лікар засновник Миргородського курорту, прогресивний громадський діяч, краєзнавець
- **Ф.Р.9188** Несвіцький Олександр Олександрович (1855-1942) — полтавський лікар, хронікер подій Української революції 1917-1921 рр. у м. Полтава.

Архів також займається наданням розширеної інформації про документи, що дозволяє дослідникам більш ефективно знаходити необхідні записи. Поряд із загальними назвами документів, у каталозі можна знайти також більш детальну інформацію, наприклад, «Циркуляри Міністерства внутрішніх справ», «Листування з питань кадрового забезпечення» тощо [28].

Для полегшення пошуку інформації на офіційному сайті Державного архіву Полтавської області активно публікуються цифрові копії довідкових покажчиків, що значно полегшують доступ до архівних матеріалів. Ці електронні ресурси дозволяють дослідникам, науковцям, а також звичайним громадянам швидко знайти необхідну інформацію, не відвідуючи архів особисто. Одним з таких корисних покажчиків є каталог метричних книг церков Полтавської

губернії, який включає записи, що допомагають у виконанні генеалогічних та біографічних запитів. Завдяки цифровізації, користувачі можуть звертатися до цих документів без фізичного доступу до архіву, що забезпечує зручність і оперативність у роботі з архівними матеріалами. Ці та інші каталоги виступають важливим інструментом для науковців, а також для людей, які прагнуть дослідити своє родовідне дерево чи інші аспекти історії [40, с.47].

Каталог метричних книг церков Полтавської губернії є важливим ресурсом для дослідження історії народження, шлюбу та смерті жителів Полтавщини. Він організований за абеткою та географічною ознакою, що дозволяє легко знаходити необхідні записи. Метричні книги містять важливі дані для виконання генеалогічних запитів, оскільки кожен запис включає соціальний статус батьків, місце народження, інформацію про хрещених батьків, їхній соціальний статус та інші дані. Така детальність у записах дає змогу здійснити глибокий аналіз родовідних зв'язків, а також краще розуміти соціальну та культурну структуру того часу [37, с.16].

Зокрема, каталог містить три основні частини, які надають докладну інформацію про три основні життєві етапи: народження, шлюб і смерть. Перша частина про народження включає записи, що охоплюють соціальний статус батьків, місце народження батька, а також соціальний статус хрещених батьків. Ці дані можуть бути корисними для відновлення родоводу, а також для вивчення соціальних процесів в історичному контексті. Друга частина каталогу стосується шлюбу, де зазначено походження, вік і соціальний статус нареченого та нареченої, а також дані про поручителів з обох сторін. Така інформація дозволяє з'ясувати не лише родинні зв'язки, а й соціальну і економічну позицію осіб у той час. Третя частина стосується померлих, де містяться відомості про соціальний статус, вік, причину смерті та місце поховання, що є важливими для дослідження демографічних тенденцій і соціальних аспектів того періоду [36, с.16].

Крім того, кожен запис у метричній книзі містить інформацію про священнослужителя, який проводив обряд, що є додатковим джерелом для вивчення релігійного життя в регіоні. Ці записи дають можливість дослідити не

лише сімейні, але й релігійні практики, соціальну роль священників у громадах, що може бути цінним для глибшого розуміння культурних традицій того часу.

Оцифрування архівних документів є важливим етапом діяльності Державного архіву Полтавської області, що активно впроваджує сучасні інформаційні технології для полегшення доступу до архівних матеріалів. Цей процес не тільки значно підвищує ефективність роботи архіву, а й забезпечує його доступність для користувачів з усього світу, без необхідності фізично перебувати в архіві. Це особливо важливо для людей, які мають обмежений доступ до архівних ресурсів через географічні чи інші бар'єри. Оцифровані документи зберігаються в електронному вигляді, що дозволяє зберегти їх на довгий час і мінімізувати фізичне зношування оригінальних матеріалів. Завдяки цьому архів може оперативніше надавати доступ до потрібних ресурсів, відповідаючи на запити не лише місцевих мешканців, а й громадян з інших куточків країни та за кордоном.

У результаті впровадження технологій цифровізації архіву, в 2022 році Державний архів Полтавської області став лідером серед архівних установ країни за кількістю оцифрованих паперових документів. Цей успіх став важливим кроком у розвитку архівної справи в Україні, підтвердивши ефективність використання сучасних інформаційних технологій для збереження національної культурної спадщини.

Під час звіту, Голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов заявив: «Лідером по оцифруванню серед регіонів є Державний архів Полтавської області. Майже 40% всього архіву регіону оцифровано. Задля ефективного інформування Держархів значну увагу приділяє якісному піару, часто виходить у медіа і займається максимальним поширення інформації про важливість архівної справи».

Архів став не тільки важливим центром збереження історії Полтавщини, але й прикладом для інших архівних установ щодо впровадження інноваційних підходів у збереження та доступ до архівних матеріалів [46].

Державний архів Полтавської області є провідною архівною установою

регіону, що забезпечує збереження, обробку та надання доступу до історико-культурних документів, починаючи з XVII століття. Його діяльність має важливе значення як для наукових досліджень, так і для задоволення соціально-правових потреб громадян. За останні роки вдалося досягти значного прогресу в темпах цифровізації, як силами лише архіву, так і в співпраці з іноземними партнерами. Архів активно впроваджує цифрові технології, зокрема оцифрування генеалогічних матеріалів, що розширює можливості доступу до інформації як на національному, так і на міжнародному рівнях. Високий попит на архівні послуги та динаміка звернень свідчать про значну роль архіву у збереженні історичної пам'яті Полтавщини та забезпеченні її доступності для суспільства.

2.2. Роль архіву в збереженні культурної спадщини в умовах російсько-української війни

Архіви завжди мали важливе значення у збереженні культурної спадщини, оскільки вони є основними носіями історичної пам'яті нації. В умовах сучасних глобальних загроз, і зокрема в умовах російсько-української війни, роль архівів стає ще більш критичною. Вони не лише зберігають документальне свідчення історії, а й виступають як невід'ємна частина національної ідентичності. В умовах війни архіви, як важливі об'єкти національної культури, опиняються під постійною загрозою знищення через безпосередні військові дії, а також через спроби культурного знищення, що включає руйнування музеїв, бібліотек, історичних пам'яток та архівів. Російська агресія спрямована не тільки на фізичне знищення інфраструктури, а й на викорінення культурної спадщини, що виявляється в систематичних атаках на архіви, об'єкти культурної спадщини та документи, що мають неоціненну історичну цінність [4].

Починаючи з 2014 року внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України втрачено контроль за збереженістю близько 2 млн. документів Національного архівного фонду, що перебувають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, і більш ніж 3,5 млн. документів

Національного архівного фонду, що залишилися на тимчасово окупованих територіях у Донецькій, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях. Зазнали ушкоджень та руйнувань окремі приміщення та будівлі державних архівних установ у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській, Чернігівській областях [13].

У таких умовах цифровізація архівів стала одним з найбільш важливих і нагальних заходів для забезпечення збереження культурної спадщини. Переходячи на цифрові формати, архіви можуть зберігати величезну кількість документів та матеріалів, надаючи їм доступність навіть у разі фізичного знищення оригіналів. Оцифровані документи не лише виконують роль засобів збереження, а й стають важливим інструментом для забезпечення доступу до історичних матеріалів, навіть якщо території, де зберігаються оригінальні документи, стають недоступними через бойові дії. Завдяки цифровим копіям, архіви здатні продовжувати функціонувати навіть у найбільш складних умовах, забезпечуючи доступ до цінних історичних відомостей, які є критичними для підтримки національної пам'яті та культурної ідентичності.

Цифровізація архівів також відповідає вимогам сучасного розвитку інформаційних технологій і є необхідним кроком для підвищення ефективності роботи архівних установ. Оцифровані документи значно спрощують процеси пошуку і дослідження, забезпечуючи доступ до архівної інформації в режимі онлайн. Це є важливим не лише для науковців і дослідників, а й для звичайних громадян, які можуть мати доступ до історичних даних для відновлення своїх прав, розв'язання юридичних питань, пошуку родинних зв'язків або розв'язання інших проблем, пов'язаних із документами минулого. Завдяки цифровим архівам, громадяни можуть легко звертатися до важливих матеріалів, що допомагає їм відновлювати родинну історію, справи про спадщину, а також здійснювати інші юридичні та соціальні запити без необхідності фізично звертатися до архіву [40, с.45].

Особливе значення цифровізація набуває у зв'язку з відсутністю фізичної можливості доступу до архівів в умовах війни. Оцифрування надає можливість

забезпечити безперервний доступ до архівних ресурсів навіть у випадку окупації, руйнування архівних сховищ або бойових дій, що можуть унеможливити фізичний доступ до матеріалів. Цифрові архіви, зберігаючи важливі документи в електронному вигляді, дають можливість не лише зберегти інформацію, але й робити її доступною для використання у будь-який час і з будь-якого місця. Цей процес не лише відповідає вимогам часу, а й сприяє кращій інтеграції українських архівів у міжнародну наукову і культурну спільноту, відкриваючи нові можливості для доступу до національних ресурсів з усіх куточків світу.

Відомості про документи, вивезені або знищені під час війни, збирають насамперед для державного обліку. Відповідно до законодавства, Національний архівний фонд є власністю держави. Постійно проводиться робота з актуалізації стану наявності, збереження документів Національного архівного фонду.

Також, метою є зібрати, систематизувати відомості про знищення росіянами, пошкодження, викрадення архівних документів. Цей крок важливий для подальшої роботи з компенсації втрат або реституції культурної спадщини.

Мета документування широка:

- Фіксація завданої шкоди архівам, кваліфікація ймовірних порушень міжнародного гуманітарного права і воєнних злочинів проти архівів;
- Введення санкційних механізмів проти РФ та її представників за шкоду, спричинену архівам України, притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності, а Росії — до міжнародної відповідальності;
- Реституція та повернення наших архівів, компенсація спричиненої через російську агресію шкоди архівним установам і Національному архівному фонду України.

Окремо архіви варто розглядати як суб'єкти документування і збереження документів про події російської агресії й міжнародні злочини, скоєні представниками Російської Федерації.

Згідно Стратегії збереження документальної спадщини формування ефективних комунікацій у сфері архівної справи базуватиметься на філософії

інформаційного суспільства, використанні різноманітних доступних каналів комунікації, сприятиме формуванню позитивного іміджу архівів, розумінню громадянським суспільством цінності Національного архівного фонду, поглибленню інтеграції до європейської, світової архівної спільноти, використанню правдивої інформації про історичне минуле Української держави та її народу, спростуванню неправдивої російської пропаганди та підтримці позиції України міжнародними організаціями і партнерами щодо запровадження санкцій та інших обмежувальних заходів, спрямованих на припинення будь-якого співробітництва з архівними установами Російської Федерації та Республіки Білорусь, підтримці архівних установ в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, поверненню незаконно вивезених архівів з тимчасово окупованих територій України.

Загальноукраїнським пріоритетом стала цифровізація архівів у рамках державної стратегії розвитку інформаційного суспільства. У 2017 році була ухвалена Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка визначила цифровізацію як один із основних напрямків. Важливим завданням цієї стратегії стало оцифрування державних архівів та документів, що забезпечить не лише доступ до важливих матеріалів, але й створить безпечне середовище для збереження культурної спадщини на довгі роки. Завдяки таким ініціативам, архіви можуть бути не тільки засобом збереження історії, а й активним інструментом для забезпечення доступу до інформації в умовах сучасних викликів [3].

Крім того, цифровізація архівів в Україні також регулюється відповідним законодавством. У 2019 році був ухвалений Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який визначає основні правила для використання електронних документів, їх збереження і обігу в державних установах, зокрема в архівах. Цей закон став важливим кроком до вдосконалення системи архівного зберігання в умовах постійних загроз через природні чи людські фактори, і підвищив рівень захисту культурної спадщини. Законодавча підтримка цифровізації дозволяє не лише зберегти документи, а й забезпечити їх

безпеку та доступність у майбутньому, що є важливим для відновлення історичних подій та культурної ідентичності після завершення війни [41, с.45].

Одним із аспектів, який потребує особливої уваги в умовах сучасних глобальних загроз, є забезпечення захисту цифрових архівів від кібератак. В умовах війни, коли інформаційні технології не лише стають потужним інструментом збереження інформації, але й об'єктом нападів, важливою є розробка та впровадження ефективних механізмів захисту архівних баз даних. Військові дії, інформаційні війни та кіберзагрози ставлять під загрозу не тільки фізичне знищення архівів, але й можливість їх маніпулювання чи несанкціонованого доступу до них. У зв'язку з цим, розвиток технологій захисту цифрових архівів стає одним із пріоритетних завдань для українських архівних установ. В Україні активно розробляються різноманітні стандарти і технології для забезпечення цифрової безпеки архівів, щоб гарантувати збереження національної інформації навіть у найскладніших умовах. Це включає застосування сучасних методів шифрування, аутентифікації, багатоступінчастого доступу та інші механізми, що дозволяють зберегти цілісність і безпеку архівних матеріалів [4].

Цифровізація архівів також дозволила створити бази даних, які були інтегровані в єдині національні системи. Це відкриває нові можливості для ефективної взаємодії між архівами та іншими державними установами, міжнародними організаціями й громадськістю. Зокрема, оцифровані архіви дозволяють передавати інформацію для міжнародного доступу, що сприяє поширенню української культурної спадщини на світовому рівні. Таке інтегроване середовище не лише полегшує обмін архівними матеріалами, але й створює нові шляхи для збереження та доступу до інформації, навіть якщо певні архіви або документи стають недоступними через бойові дії чи фізичні загрози. Цей процес дозволяє не лише зберігати архівні матеріали, але й гарантує їх доступність у глобальному контексті, що сприяє збереженню культурної ідентичності України в умовах війни [2].

Цифровізація відкриває нові можливості для дослідження культурної

спадщини, оскільки надає доступ до архівних документів без необхідності фізичного доступу до архівів. Оцифровані архіви створюють бази даних родоводів та інші ресурси, що є важливими для вивчення історії сімей, народів та навіть цілих культурних груп. Це дає змогу історикам, генеалогам та іншим дослідникам проводити глибокі дослідження, що можуть змінити наше розуміння історії України. Оцифрування також охоплює не лише паперові документи, але й різноманітні інші архівні матеріали, включаючи фотографії, карти, аудіо- та відеозаписи, що робить ці ресурси більш багатограними і доступними для досліджень. Важливість цих матеріалів не може бути переоцінена, оскільки вони є частиною культурної спадщини, яку необхідно зберігати і передавати наступним поколінням. Без оцифрування ці ресурси могли б бути втрачені або пошкоджені, але завдяки цифровізації вони мають шанс зберегтися та бути доступними для науковців і громадян [46, с.37].

Державні установи, завдяки цифровізації архівів, можуть надавати ширший доступ до історичних матеріалів, що є важливим для забезпечення прозорості та відкритості в діяльності архівних установ. Цей доступ відкриває нові можливості для громадян та дослідників, даючи їм змогу ознайомлюватися з матеріалами, що відображають українську історію, навіть в умовах обмеженого доступу до територій, постраждалих від війни. Це також важливо для розвитку правового та освітнього середовища в Україні, адже доступ до архівних документів сприяє відновленню прав, вирішенню юридичних питань, а також покращує взаєморозуміння між поколіннями та культурами.

В умовах війни проєкт «Цифрова архівна система» набуває особливої важливості. Створення єдиного цифрового архіву для збереження та поширення архівних матеріалів дозволило забезпечити доступ до важливих документів, незалежно від того, які території перебувають під контролем. Завдяки цьому проєкту створено цифрові копії документів, які можна використовувати в різних сферах, зокрема для юридичних, освітніх і дослідницьких потреб. У часи війни цей процес є не лише технічним завданням, а й соціальним, оскільки він забезпечує захист культурної спадщини від знищення і дозволяє її відновлення

після завершення конфлікту. Оцифровані архіви дають можливість створити резервні копії документів, що дає змогу відновити втрачені матеріали після їх руйнування внаслідок війни. Це є важливим кроком для збереження національної пам'яті та культури в умовах бойових дій і підвищує стійкість архівних систем до зовнішніх загроз [2].

Інтеграція архівів у міжнародні інформаційні мережі має величезне значення для збереження культурної спадщини в глобальному контексті. Це дозволяє українським архівам отримати доступ до світових архівних мереж, сприяючи обміну культурними цінностями, дослідженням та збереженню історії, незважаючи на загрози, з якими зіштовхується країна. Оцифрування архівів і створення єдиного цифрового ресурсу для національного і міжнародного доступу не є заміною традиційному зберіганню документів, але є доповненням, яке дозволяє забезпечити їх безпеку і доступність в умовах сучасних викликів. Оцифровані копії документів, надаючи доступ до інформації, не замінюють оригінали, які залишаються неперевершеними носіями культурної цінності, але створюють резерв для збереження національного спадку та історії України [4].

Цифровізація архівів в умовах війни набула стратегічного значення як засіб збереження національної пам'яті та культурної спадщини України. Вона забезпечує безперервний доступ до архівних документів, навіть у разі фізичного знищення сховищ, сприяє інтеграції в міжнародний науковий простір, підвищує ефективність архівних установ та відповідає вимогам інформаційного суспільства. У поєднанні з належним законодавчим регулюванням і кіберзахистом, цифрові архіви стають важливим інструментом захисту культурної ідентичності нації та надійною основою для майбутніх досліджень, правових дій і громадського доступу до історичної інформації.

2.3. Порівняльний аналіз процесів цифровізації культурної спадщини Державним архівом Полтавської області з аналогічним досвідом архівів у різних регіонах України

У процесі цифровізації культурної спадщини та архівних матеріалів в Україні відзначаються значні досягнення, а також серйозні виклики, пов'язані із забезпеченням надійності збереження документів на тлі російсько-української війни. Різні архіви України працюють над оцифруванням своїх колекцій, а також над створенням умов для надійного зберігання цінних документів. У цьому контексті важливим є порівняння процесів цифровізації в різних регіонах України.

Державний архів Київської області є яскравим прикладом успішної цифровізації. На офіційному сайті архіву вже можна ознайомитися з понад 72 тисячами оцифрованих документів, що є великим кроком вперед у збереженні культурної спадщини. Ці документи включають важливі колекції, серед яких колекція Першого перепису населення Київської губернії 1897 року (понад 4 тисячі справ) та колекція ревізій населення Київської губернії 18-19 століть (понад 2,5 тисячі справ). Для зручності користувачів створена інформаційна пошукова система «Е-архів», яка допомагає швидко знайти потрібну інформацію за допомогою спеціальних фільтрів: номер фонду, опису, архівної справи та навіть конкретного аркуша документа. Це дозволяє людям, які шукають документи, ознайомитися з ними не виходячи з дому, що значно спрощує доступ до інформації [8].

Важливо зазначити, що система оцифрування в Київському архіві постійно вдосконалюється, і в планах – продовження оцифрування нових колекцій. Це особливо актуально на фоні розвитку інформаційних технологій і потреби суспільства у швидкому доступі до архівних матеріалів для різних цілей, зокрема наукових досліджень.

Що стосується Державного архіву Львівської області, то він займає важливе місце серед найбільших архівів України та Європи, оскільки в його фондах зберігається понад 2,6 мільйона справ, що охоплюють різні періоди історії, від австро-угорського та польського до радянського періоду, а також період незалежної України. Оцифрування документів у Львівському архіві активно ведеться, і на сьогоднішній день вже оцифровано понад 200 тисяч

сторінок різноманітних справ. Пріоритет у оцифруванні надається тим документам, які є найбільш запитуваними серед громадян та дослідників, а також тим, що мають важливу історичну цінність [9].

Заступниця директора архіву Львівської області Галина Кордіяка підкреслила важливість продовження оцифрування фондів, зокрема документів, що стосуються періоду російсько-української війни. Архів активно збирає документи цього періоду, зокрема спогади очевидців, фото та відеоматеріали, які мають велике значення для збереження історії війни. За допомогою сучасних технологій оцифрування документів архів може не лише забезпечити збереження матеріалів, але й зробити їх доступними для широкого кола користувачів, включаючи іноземців.

Однією з особливостей роботи архіву Львівської області є належні умови зберігання документів, які включають постійний контроль температури та вологості, використання спеціальних вогнетривких та водонепроникних мішків і сейфів для забезпечення безпеки документів під час повномасштабної війни. Ці заходи стали ще більш актуальними після початку російського вторгнення, що підкреслює важливість цифровізації для збереження національної спадщини у воєнний час [3].

Процес цифровізації культурної спадщини у різних архівах України є частиною загальної стратегії національної цифровізації. Порівняння архівних процесів показує, що у кожному регіоні України підходи до оцифрування можуть мати свої особливості, залежно від ресурсів, наявності технічної бази та специфіки місцевих архівів. Водночас усі архіви прагнуть забезпечити доступність своїх фондів для користувачів та дослідників через Інтернет, що сприяє ефективності та швидкості пошуку потрібної інформації.

Враховуючи значну різницю у розмірах архівів та специфіці документів, можна відзначити, що найбільші архіви, як-от архів Львівської та Київської областей, ведуть активну роботу зі збереження культурної спадщини, зокрема через створення цифрових копій та організацію платформ для їх онлайн-доступу. У той же час, деякі менші архіви можуть мати певні обмеження в технічних

можливостях, але також активно працюють над розвитком своїх цифрових колекцій [50, с.46].

Державний архів Херсонської області розпочав процес цифровізації ще до початку війни. На перших етапах архівісти займалися оцифруванням документів, що мали велике значення для родинних досліджень, зокрема метричних книг різних релігійних конфесій періоду Російської імперії. Важливою частиною цифрових ініціатив стали документи, що містять генеалогічну інформацію, зокрема Ревізькі казки та матеріали Херсонської казенної палати, яка зберігала переписи населення [47, с.39].

Процес оцифрування став ще більш важливим після початку війни, оскільки архів виявився на межі знищення через вкрадені та пошкоджені документи. На момент окупації було відскановано близько 70% метричних книг та 30% Ревізьких казок, а також багато інших цінних документів, серед яких кримінальні справи, справи репресованих людей, карти тощо. Завдяки цифровим копіям вдалося зберегти понад 970,000 одиниць зберігання, навіть після того, як частина матеріалів була викрадена чи знищена. Порівняно з іншими архівами України, Херсонський архів став свідком особливого рівня збитків: жоден інший архів не пережив таких руйнувань, що підкреслює важливість своєчасного оцифрування документів для їх збереження в умовах сучасної війни [15].

Державний архів Одеської області активно працює над створенням цифрового фонду користування, що дає доступ до оцифрованих документів через офіційний вебсайт. Архів продовжує активно виконувати планові роботи з оцифрування документів, що важливо для забезпечення доступу користувачів до архівних матеріалів, включаючи документи, пов'язані з історією, репресіями, а також з громадянським станом. Наприклад, в 2020 році архів оцифрував 394 справи Національного архівного фонду з понад 37,000 сканкопій. Оцифровані матеріали, серед яких картотека християн, народжених в Одесі, стають доступними для користувачів, в тому числі іноземців, завдяки перекладам на англійську мову. Порівняно з іншими архівами, Одеський архів активно надає доступ до широкої бази даних, що сприяє поширенню знань серед науковців та

дослідників, а також підвищенню ефективності наукової роботи в умовах карантину та війни [48, с.245].

Запорізький архів фокусується на оцифруванні історичних і генеалогічних документів, зокрема метричних книг, церковних записів, розпоряджень місцевої влади, а також наказів Катеринославської Казенної палати. За період співпраці з міжнародними партнерами, зокрема Family Search International, архів оцифрував понад 2000 історичних документів і продовжує роботу з обробки 17,000 справ. Завдяки цьому процесу архівістам вдається зберегти документи, що стосуються громадянського стану, а також інші важливі історичні матеріали, що дозволяє запорізьким дослідникам і громадянам ефективно використовувати архіви для генеалогічних досліджень. Запорізький архів має досвід співпраці з міжнародними організаціями, що дозволяє йому використовувати сучасні технології для обробки та збереження важливих архівних матеріалів. У порівнянні з іншими архівами України, Запорізький архів особливо виділяється своєю співпрацею з міжнародними партнерами, що сприяє виведенню процесу цифровізації на новий рівень [2].

Процес цифровізації архівів в Україні є критично важливим для збереження національної культурної спадщини, особливо в умовах війни. Державний архів Херсонської області став прикладом того, як оцифрування може допомогти зберегти архівні матеріали навіть у разі їх фізичного знищення або викрадення. Одеський архів виділяється своєю відкритістю і доступом до широкої бази даних, а Запорізький архів демонструє важливість міжнародної співпраці для підвищення ефективності цифровізації. Усі ці досвіди підтверджують, що цифровізація є не лише технічним процесом, але й важливим елементом культурної політики, який сприяє доступу до інформації та збереженню історичної пам'яті для майбутніх поколінь [55, с.138].

Цифровізація культурної спадщини загалом має на меті збереження та доступність культурних і історичних матеріалів для широкого загалу. Цей процес включає оцифрування архівних документів, фотографій, карт, аудіо- та відеофайлів, що мають культурну цінність. Важливою складовою є

використання сучасних інформаційних технологій для створення цифрових архівів, які полегшують доступ до інформації та забезпечують збереження історичних матеріалів, знижуючи ризик їх пошкодження через час.

Державний архів Полтавської області займається оцифровуванням документів, що є частиною культурної спадщини саме цього регіону. Архів здійснює роботу по збереженню документів, що мають значення для історії Полтавщини, а також забезпечує доступ до архівних матеріалів через свою електронну базу. Цей процес включає в себе створення копій архівних документів у цифровому форматі, що дає змогу значно розширити доступ до них для дослідників, студентів, а також широкого кола громадян [6].

Однак, основною різницею між загальною цифровізацією культурної спадщини та роботою Державного архіву Полтавської області є масштаби та специфіка контенту. Державний архів Полтавської області зосереджений на збереженні і доступі до регіональних архівних матеріалів, у той час як загальні процеси цифровізації культурної спадщини охоплюють всю країну і намагаються зберегти більш широкий спектр культурних об'єктів і документів.

Таким чином, порівняльний аналіз показує, що хоча основні процеси цифровізації культурної спадщини схожі в контексті збереження і доступності, специфіка роботи на рівні окремих архівів, таких як Державний архів Полтавської області, має свої унікальні риси, орієнтуючись на локальні особливості та потреби регіону.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Стан цифрових ресурсів архіву: огляд наявних систем, баз даних та технічного забезпечення

Державний архів Полтавської області є одним з провідних архівних закладів України, що здійснює не лише обробку та зберігання документів, але й активно сприяє збереженню національної історії та культурної спадщини. Архів зберігає понад 1 мільйон 300 тисяч (близько 95% — паперові) одиниць управлінської та науково-технічної документації, документів особового походження, а також матеріалів на спеціальних носіях, таких як кіно-, фото-, фоно- та відеодокументи. Важливим аспектом діяльності архіву є його постійна робота з історичними матеріалами, де серед особливих пам'яток виділяються три унікальні універсали українських гетьманів — Мазепи, Розумовського та Скоропадського, що були внесені до Національного реєстру унікальних пам'яток історії України [6]. Ці документи мають виняткову історичну цінність і є важливою частиною національної спадщини, тому їх збереження є пріоритетним завданням архіву.

З роками фізичний стан матеріальних носіїв інформації погіршується, що створює певні проблеми для доступу до оригіналів документів. Тому однією з головних задач архіву є переведення архівних матеріалів на електронні носії. Це дозволяє не тільки зберегти оригінали документів, але й забезпечити їх доступність для широкого кола користувачів, у тому числі в умовах воєнного стану, коли фізичний доступ до архівних ресурсів може бути ускладнений або неможливий.

Для того аби запобігти не бажаному погіршенню стану паперових документів, Директором Державного архіву Полтавської області було видано Наказ від 04.02.2019 № 6 "Про забезпечення збереженості документів під час їх копіювання".

Згідно з цим наказом було заборонено видачу для копіювання:

- Документи, що перебувають у незадовільному фізичному стані;
- Документи під час проведення перевіряння їх наявності та стану;
- Документи під час ремонту приміщень архівосховищ та масового їх переміщення;
- Документи у разі настання надзвичайної ситуації природного або техногенного характеру.

Також, старші зберігачі фондів відділу зберігання та обліку документів проводити поаркушне перевіряння кожної одиниці зберігання, що видається з архівосховища для копіювання.

Державний архів Полтавської області став одним з перших в Україні, що розпочав масштабні роботи з оцифрування архівних документів, зокрема науково-довідкового апарату. Станом на початок 2024 року, архів оцифрував понад 400 000 одиниць зберігання, що становить близько 40% від загальної кількості документів на паперових носіях. Такий обсяг оцифрованих матеріалів є значним досягненням і свідчить про ефективну роботу архіву в умовах обмежених ресурсів і високих вимог до збереження документів. Співпраця архіву з міжнародними партнерами, зокрема з генеалогічною корпорацією FamilySearch International (США), дозволила значно пришвидшити процес оцифрування. Щодня архів має можливість сканувати від 12 до 15 тисяч аркушів документів, що дозволяє забезпечити значну частину архівних матеріалів в електронному вигляді. На сьогоднішній день понад 310 000 оцифрованих архівних справ генеалогічного характеру вже розміщено у вільному доступі на сайті цієї корпорації, що забезпечує широке коло користувачів можливістю ознайомитися з історичними документами з будь-якої точки світу [23].

У грудні 2023 року, Державний архів Полтавської області приєднався до міжархівного пошукового порталу, що являє собою єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів на основі програмного забезпечення ARCHIUM. Мета цієї системи полягає в інтеграцію архівів України в єдиний міжархівний пошуковий портал, що надасть користувачам можливість

здійснювати доступ до цифрових архівних ресурсів 24/7 через єдине вікно. Це значно підвищило ефективність і швидкість обробки запитів користувачів, що особливо важливо в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Ця платформа забезпечує онлайн доступ до оцифрованих документів як до центральних архівних установ України, так і Державного архіву Полтавської області. Більшість завантажених документів на ресурс ARCHIUM — це фонди місцевих органів влади та органів самоврядування, підприємств, установ та організацій різних форм власності. Представлена на платформі інформація може бути корисною для дослідження розвитку освіти, культури, промисловості, сільського господарства, духовності. Пошук, користування та завантаження оцифрованих документів із сайту ARCHIUM є безкоштовним

Голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов особисто був присутній на презентації цієї платформи в Полтаві та заявив: «Після того, як архів показав такі шалені темпи оцифрування постало питання представлення документів онлайн для зручності користувачів. Державна архівна служба України спільно з Полтавською обласною військовою адміністрацією та компанією «Архівні інформаційні системи» презентувала електронний ресурс на платформі ARCHIUM, який забезпечує онлайн-доступ до оцифрованих колекцій Державного архіву Полтавської області»

Приєднання Державного архіву Полтавської області до цієї системи дозволило надавати користувачам з усіх архівів України ще більше доступу до цифрових документів і забезпечило більш ефективну взаємодію між архівами та іншими державними установами [45, с.85].

Приєднання до платформи ARCHIUM здійснювалося на основі матеріально-технічної бази Держархіву Полтавської області, що включило в себе: комп'ютерне обладнання, техніку для оцифрування архівних документів, удосконалений та переведений у формат програми Microsoft Word науково-довідковий апарат, наявний цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду і пристрої для його зберігання.

В інформаційному ресурсі «Міжархівний пошуковий портал» для

відвідувачів офіційного вебпорталу Державної архівної служби України доступні понад 10 млн сканкопій архівних документів 9 тематичних документальних комплексів з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного історичного архіву України, м. Київ, Центрального державного історичного архіву України, м. Львів, Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, державних архівів Кіровоградської, Львівської, Полтавської областей, архіву ЗУНР тощо.

Важливо також згадати, що серед обласних архівів, Полтавський приєднався одним з перших, а саме другим. Представник Archival Information Systems Кирил Віслобоков прокоментував це так: «Відцифрованими копіями зможуть користуватися абсолютно всі користувачі. Причому навіть ті, хто мешкають за кордоном. Виняток лише для росії та білорусі — для них вхід заблокований».

Відцифровані архіви значно полегшують роботу користувачам. Зараз на сайті мені видало 866 результатів на слово “Полтава”. Важко навіть уявити, скільки це було б у паперовому вигляді. Це дуже велика робота».

На сьогодні архів активно розміщує оцифровані документи на міжархівному порталі «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів», який є частиною програми інформатизації архівної справи в Україні. На порталі вже доступні оцифровані документи фонду Р-363 «Полтавський окружний виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів». Станом 22 травня 2025 року, на порталі в онлайн доступі у режимі 24/7 оприлюднено 7048 справ (714210 файлів) із фондів державного архіву. Ці матеріали мають велике значення для дослідження історії регіону та є важливими для науковців, які займаються вивченням періоду радянської влади в Україні. Цифровізація архіву сприяє не лише збереженню національної спадщини, але й надає можливість забезпечити доступ до важливих документів, що є критично важливим в умовах сучасних викликів, зокрема під час війни. Це забезпечує

дистанційний доступ до архівної інформації, який є необхідним для науковців, дослідників, правозахисників та громадян, що стикаються з юридичними питаннями або бажають дослідити історію [52].

Станом на серпень 2024 року на порталі загалом оприлюднено 420 865 цифрових зображень документів (файлів), що стосуються 4 884 справ із 18 фондів.

Протягом перших восьми місяців 2024 року архівом було завантажено 186 572 цифрові зображення документів з 1 646 справ фонду «Державна надзвичайна комісія СРСР зі встановлення і розслідування злочинів, скоєних німецькими загарбниками на території Полтавської області, м. Полтава» (Ф. Р-3388) (всі 1 646 справ), а також 172 889 сканованих копій із 2022 справ фонду «Виконавчий комітет Полтавської міської Ради народних депутатів, м. Полтава Полтавської обл.» (Ф. Р-1792) (усі справи).

Нормативно-правова база, на основі якої здійснюється цифровізація архівних ресурсів, складається з низки важливих законодавчих актів та розпоряджень, що регулюють діяльність архівів на всіх етапах інформатизації. Одним із ключових документів є Закон України «Про Національну програму інформатизації», який визначає основні принципи і напрями розвитку інформаційних технологій в Україні, включаючи оцифрування архівних матеріалів. Крім того, важливим є розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, яке окреслює стратегію створення єдиної інформаційної системи для збереження культурної спадщини та її ефективного використання в наукових і практичних цілях. Ці документи створюють правову основу для роботи архівів у процесі цифровізації, забезпечуючи їх відповідність сучасним вимогам зберігання, обробки та доступу до архівної інформації [4].

Державний архів Полтавської області має значну кількість цифрових ресурсів, серед яких не лише традиційні документи, але й різноманітні кіно-, фото-, аудіо- та відеодокументи. Оці архівні матеріали становлять важливу частину культурної спадщини, тому архів займається «цілісним та надійним

зберіганням» таких історичних ресурсів, які є основним інструментом для проведення різноманітних досліджень, зокрема в галузі генеалогії, історії та культурології. Завдяки оцифруванню цих матеріалів, архів забезпечує довготривале збереження цінних документів, що можуть бути пошкоджені або знищені через фізичний вплив, надаючи їх у цифровому вигляді для доступу дослідників і громадян [29].

Для інформування користувачів про наявні фонди та архівні документи, архів активно використовує свій офіційний вебсайт, де надається доступ до електронних інформаційних ресурсів. Для зручності користувачів створено гіперпосилання на Google Диск, що дозволяє швидко завантажити необхідні матеріали. На вебсайті представлені основні елементи цифрових ресурсів, зокрема електронні довідники різних жанрів і видів, такі як анотовані реєстри описів, каталоги, списки фондів, переліки газет, алфавітні книги реєстрації актових записів, а також оцифровані видання науково-довідкового фонду. Оцифровані описи документів, що зберігаються в архіві, доступні у форматах PDF та DOC, що значно полегшує доступ до інформації і дає змогу користувачам працювати з матеріалами у зручному форматі. Також архів публікує цифрові зображення документів, що представлені в розділі онлайн-виставки, а також цифрові копії газетної періодики. Важливо, що елементи цифрових копій документів публікуються також під час онлайн-конференцій, які проводяться на електронній платформі ZOOM. Це створює додаткові можливості для популяризації архівних ресурсів і сприяє взаємодії з користувачами у реальному часі [52].

Оцифрування в архіві здійснюється за допомогою висококласного обладнання, включаючи пристрої Zeutschel та CZUR, які були надані партнерами в рамках благодійної кампанії. Це дозволяє досягти високої якості сканування та забезпечити збереження документів без втрати інформації. Оцифрування проводиться згідно з методичними рекомендаціями Укрдержархіву, що регламентують створення, зберігання та доступ до цифрових документів Національного архівного фонду. До кінця 2024 року архівом було оцифровано

взагалом 7 396 описів. [9].

Зберігання оцифрованих документів є важливим етапом цифровізації архіву, і для цього необхідне відповідне серверне обладнання.

Державний архів співпрацює з музеєм «Берлін Карлхорст», де діє Проєкт «Забезпечення збереженості документів та архівних фондів українських партнерських установ мережі допомоги тим, хто пережив націонал-соціалістське переслідування в Україні». Основне завдання проєкту – забезпечити збереженість документів шляхом оцифрування, переведення паперової інформації на електронні носії.

За цим проєктом архів отримав нове устаткування – три сканери, серверне обладнання, хмарне сховище для зберігання документів. Надано 5 комп'ютерів для читальних залів, щоб відвідувачі могли використовувати електронний контент, придбано витратні матеріали для здійснення ремонту та реставрації документів із запасом на 5 років.

З моменту впровадження цієї технології, сервери архіву стали основним елементом для зберігання великих масивів інформації, що щомісяця накопичуються в процесі оцифрування архівних матеріалів. Серверне обладнання не лише надає можливість зберігати величезні обсяги даних, але й забезпечує належні умови для їх безпечного зберігання, захисту від пошкоджень та втрати. Завдяки наявності автономних серверів в кожному корпусі архіву, працівники мають змогу віддалено отримувати доступ до оцифрованих копій документів, що дозволяє швидко виконувати запити користувачів та здійснювати необхідні операції з даними. Така система забезпечує не тільки надійне зберігання, але й оперативний доступ до архівних матеріалів, що є особливо важливим для ефективної роботи архіву та задоволення вимог сучасних користувачів. Віддалений доступ до цифрових ресурсів дозволяє зберігати високу ефективність архівної роботи навіть в умовах обмеженого фізичного доступу до установи, що є важливим у випадках, таких як пандемія чи війна, коли архіви можуть бути тимчасово недоступні для фізичних відвідувань [46, с.35].

Для ефективного адміністрування цифрових ресурсів архіву використовуються програмні засоби, які наповнюють науково-довідковий апарат архіву. Наприклад, документи архіву обробляються через широко використовувани в офісній практиці програми, такі як Microsoft Word, Microsoft Excel та Google Docs. Раніше, до впровадження спеціалізованого програмного продукту ARCHIUM, більшість описів документів створювались у Microsoft Word. Така практика дозволяла швидко формувати описові дані для документів і зберігати їх у зручному електронному вигляді. Однак з часом багато з цих описів були переведені у форматах Microsoft Excel і Google Docs для полегшення пошуку та подальшого використання. Завдяки таким інструментам, архів може здійснювати швидку обробку запитів користувачів і забезпечувати зручний доступ до інформації, що сприяє підвищенню ефективності роботи архіву і його інтерфейсу з користувачами. Впровадження таких технологій дозволяє архіву підтримувати актуальність і функціональність своїх ресурсів, а також значно спрощує процеси класифікації, систематизації та архівування [2].

Незважаючи на високий рівень технічного забезпечення, важливим аспектом успішної діяльності архіву є також кадрове забезпечення установи висококваліфікованими спеціалістами. Оскільки архівна справа стає все більш залежною від новітніх інформаційних технологій, необхідно, щоб працівники архіву мали відповідні знання та навички для ефективного управління цифровими ресурсами. Це включає в себе здатність працювати з сучасними програмами для оцифрування, автоматизації обробки даних, управління інформаційними системами та забезпечення кібербезпеки архівних баз даних. Підвищення кваліфікації персоналу і залучення фахівців з ІТ-сфери дозволить архіву продовжувати розвиток в умовах швидко змінюваного інформаційного середовища, а також забезпечити стабільну та безпечну роботу архіву в майбутньому. Досвід і професіоналізм працівників архіву, здатних ефективно використовувати інформаційні технології, є ключовим фактором для подальшого розвитку архівної справи в Україні та забезпечення збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь [28].

3.2. Головні виклики та причини їх виникнення в питанні цифровізації Державного архіву Полтавської області

Цифровізація архівних установ є важливим кроком у напрямку модернізації державної адміністрації та науково-культурної спадщини. Для Державного архіву Полтавської області, який зберігає документи, що відображають історію, економіку та соціальний розвиток регіону, цифровізація є важливим етапом у забезпеченні зручного доступу до архівних документів. Однак на шляху до повної цифровізації та зміни парадигми існування архівних установ будуть виникати виклики, що потребуватимуть нагальних рішень. Враховуючи особливу роль архівів у збереженні національної спадщини, важливо, щоб архіви могли впоратися з новими технологічними вимогами і забезпечити стабільну роботу в умовах швидко змінюваного цифрового середовища.

Вагомою проблемою є недосконала система автоматизації процесів оцифрування архівних документів. Хоча у Державному архіві Полтавської області активно працюють над оцифруванням документів, значна частина процесів виконується вручну, що лишається достатньо трудомістким і займає значний час. Недосконалість автоматизованих систем для обробки великих масивів паперових документів постає одним з потенційних викликів на шляху до ефективної цифровізації. Проблеми виникають також через обмежене використання сучасних технологій розпізнавання тексту, що дозволяють автоматично перетворювати відскановані документи у редаговані текстові файли. Крім того, автоматизація оцифрування дозволяє зменшити ризик людських помилок і зробити процес оцифрування більш швидким і ефективним, що є важливим в умовах високих вимог до швидкості роботи архівних установ.

Отже, доцільно вважати, що постійна робота з вдосконалення процесів автоматизації є одним з ключових напрямків роботи, у контексті інтеграції сучасних технологій, щоб прискорити перехід до повної цифровізації та

забезпечити більшу точність і зручність у використанні архівних даних. [33, с.209].

Також ускладнити цей процес здатна матеріально-технічна база, що може не встигати за темпами розвитку процесів цифровізації. Застаріле технічне оснащення, яке не відповідає вимогам для ефективного зберігання та обробки великих обсягів інформації може значно нашкодити темпам і якості виконання процесу. Це може призвести до втрати інформації або збоїв в процесі доступу до оцифрованих матеріалів, що вкрай ускладнює виконання запитів користувачів і обмежує ефективність роботи архіву. Після тривалого використання старе обладнання часто не забезпечує необхідної швидкості обробки даних, що є критично важливим у випадках, коли обсяг інформації збільшується, а час на її обробку має велике значення. Застаріле обладнання також потребує постійного оновлення, що, в свою чергу, вимагає значних ресурсів, що є однією з основних труднощів при переході на цифрові технології. Виходячи з цього, важливо не тільки замінювати застарілі комп'ютери та сервери, але й забезпечити комплексне оновлення інфраструктури архіву для досягнення високої якості зберігання й доступу до архівних матеріалів. [30, с.68].

Іншою значною проблемою, що постає перед Державним архівом Полтавської області в процесі цифровізації, є кадровий склад установи. Для ефективної роботи з цифровими архівами потрібні фахівці, які мають кваліфікацію не лише в архівній справі, а й в інформаційних технологіях. Адже для успішного впровадження новітніх цифрових технологій важливо, щоб працівники архіву володіли сучасними навичками роботи з електронними базами даних, програмним забезпеченням для оцифрування та обробки документів. Однак на сьогодні в Україні спостерігається дефіцит таких фахівців, а в регіонах, зокрема в Полтавській області, ця проблема є ще більш актуальною. Кількість спеціалістів, які мають досвід роботи з цифровими архівами і здатні впроваджувати новітні технології, залишається обмеженою. Крім того, архіви потребують фахівців, здатних адаптувати архівні матеріали до сучасних вимог щодо зберігання, обробки та доступу до них. Це включає в себе як цифрову

обробку документів, так і їх інтеграцію в існуючі національні та міжнародні архівні системи, що є складною і тривалою задачею. [33, с.210].

Важливою проблемою, з якою стикаються архіви, є недостатній розвиток інфраструктури для надання широкого доступу до оцифрованих документів. Незважаючи на наявність цифрових копій деяких архівних матеріалів, доступ до них залишається обмеженим через використання застарілого вебсайту. Це створює суттєві труднощі для користувачів, які потребують доступу до великої кількості документів і не можуть швидко знайти необхідну інформацію через неефективні інтерфейси пошуку. У зв'язку з цим, архіви повинні розробити більш зручні та функціональні інтерфейси, що забезпечать ефективний доступ до оцифрованих матеріалів. Це також включає в себе інтеграцію з іншими національними та міжнародними базами даних і порталами, що дозволить архівам взаємодіяти з іншими установами та зробить архівні ресурси більш доступними для дослідників, фахівців і широкої аудиторії. Такі дії сприятимуть поліпшенню доступу до архівної інформації, що є необхідним для ефективного використання ресурсів архіву як в Україні, так і за її межами. [34, с.76].

Одним із ключових викликів для цифровізації архіву є питання забезпечення довготривалого зберігання цифрових даних. На відміну від традиційних паперових документів, електронні формати мають властивість змінюватись та еволюціонувати. Тому архіви повинні мати надійні системи резервного копіювання та відновлення даних. Це є важливим аспектом, оскільки пошкодження цифрових документів можуть призвести до безповоротної втрати частини національної спадщини. Враховуючи швидкий розвиток цифрових технологій, архіви також повинні активно переходити до нових форм зберігання даних, таких як хмарні технології для зберігання та управління великими обсягами інформації. Хмарні рішення дозволяють забезпечити надійне і масштабоване зберігання даних, а також доступ до них у будь-який час і з будь-якої точки світу. Однак перехід до хмарних технологій також вимагає належного рівня технічної підтримки та управління, щоб гарантувати цілісність даних [2].

Не менш важливим є питання фінансування. Цифровізація архівів вимагає значних інвестицій у технічне обладнання, програмне забезпечення, навчання персоналу та вдосконалення інфраструктури. Враховуючи обмежений бюджет архівних установ, необхідно шукати нові джерела фінансування.

Отже, цифровізація Державного архіву Полтавської області стикається з низкою викликів, таких як проблеми з автоматизацією процесів, дефіцит кваліфікованих кадрів, проблеми взаємодії користувачів з вебресурсами через застарілість інтерфейсу, а також необхідність забезпечення довготривалого збереження цифрових документів. Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, який включає модернізацію обладнання, підвищення кваліфікації співробітників, розробку нових технологій для автоматизації процесів, а також залучення додаткових фінансових ресурсів. Це дозволить архіву не лише покращити доступ до документів, а й забезпечити збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь.

3.3. Рекомендації щодо подолання викликів на шляху цифровізації архівів

Насамперед, одним з ключових напрямків удосконалення є автоматизація процесу оцифрування за допомогою технологій оптичного розпізнавання тексту. Застосування таких технологій, зокрема безкоштовного програмного забезпечення на кшталт Tesseract OCR чи умовно безкоштовних ABBYY FineReader PDF for non-profits, дозволяє мінімізувати потребу у ручному введенні даних, прискорити процес перекладу сканованих документів у текстовий формат і підвищити загальну продуктивність. У цьому контексті архіву необхідно визначити відповідального працівника, який опанував би роботу з цими програмами та забезпечив впровадження нововведень у поточну практику [46, с. 35].

Також архів має зосередити свою увагу на удосконаленні матеріально-технічної бази, яка є критичною умовою будь-яких цифрових перетворень. Без

наявності необхідної техніки навіть базові цифрові операції – сканування, зберігання, обробка – не можуть бути здійснені належним чином. Для цього доцільно провести аудит наявного обладнання з метою виявлення застарілих або несправних одиниць, визначення мінімального технічного набору, необхідного для забезпечення базового рівня цифрової інфраструктури. Такий аудит дозволить сформулювати обґрунтовані технічні вимоги для подальших кроків у модернізації [48, с.113].

З огляду на технологічні виклики, не менш важливою є підготовка персоналу, зокрема розвиток цифрових, організаційних і комунікативних компетенцій. Проте навчання має бути вибіркоким і орієнтованим на ті інструменти, які є або можуть бути доступні архіву найближчим часом. Так, немає сенсу витратити ресурси на підвищення кваліфікації у сфері технологій, яких архів не має і не планує впроваджувати у перспективі. Натомість навчання базовим навичкам роботи з хмарами, системами електронного документообігу та технологіями оптичного розпізнавання тексту є цілком виправданим, оскільки нові знання можна застосувати практично одразу, закріпивши їх у щоденній практиці [24].

Паралельно з технічним забезпеченням необхідно впроваджувати системи для довготривалого збереження. Основні аспекти збереження старих форматів файлів:

Сумісність програмного забезпечення:

- Потрібно переконатися, що є програмне забезпечення, яке може відкривати та працювати зі старими форматами файлів. Можливо, доведеться використовувати старіші версії програм або емулятори.

- Необхідно розглянути можливість конвертації файлів у сучасні формати, такі як PDF (для документів), JPEG (для зображень), MP3 (для аудіо) або MP4 (для відео), щоб забезпечити сумісність із сучасним обладнанням та програмним забезпеченням.

Довготривале зберігання:

- Хмарні сховища, такі як Google Drive, Dropbox, OneDrive,

пропонують зручний спосіб зберігання та резервного копіювання файлів. Вони також забезпечують можливість доступу до файлів з різних пристроїв.

– Необхідно регулярно створювати резервні копії важливих файлів на різних носіях (наприклад, зовнішній жорсткий диск, USB-накопичувач) та у різних місцях, щоб уникнути втрати даних у разі поломки одного з носіїв.

– Для довгострокового зберігання рекомендується використовувати формати, які мають хорошу підтримку та не є залежними від конкретного програмного забезпечення.

Враховуючи обмеженість архівного простору і ризику втрати даних, доцільним є поступовий перехід до хмарних сервісів, що дозволить не лише забезпечити систематизацію і багаторівневий доступ до матеріалів, а й створить можливості для захищеного резервного копіювання. Архів може обрати найбільш прийнятну платформу та навчити одного-двох співробітників основам роботи з нею. Навчання може здійснюватися через безкоштовні онлайн-курси (Prometheus, Coursera, EdEra), а отримані знання – поширюватися серед інших членів колективу за принципом «навчаючи вчуся сам». Така модель дозволяє сформувати автономну освітню екосистему всередині установи.

У цьому зв'язку важливо створити всередині колективу культуру обміну знаннями, яка сприятиме не лише закріпленню набутих компетенцій, а й формуванню командного духу. Для цього доцільно запровадити формат щотижневих коротких обговорень нових технологій, знайомств із програмами або кейсами, які презентують самі працівники. Це може відбуватися у формі «15-хвилинного обміну» досвідом, що з часом перетвориться на постійну освітню практику [28].

Для подальшої ефективної роботи з матеріалами є доцільним оновлення наявних вебресурсів. Покращення вебпорталу архіву, що стане віртуальним середовищем для взаємодії з користувачами. Це не лише підвищить прозорість і публічність роботи установи, а й створить нові формати доступу до архівних матеріалів, включаючи онлайн-читальні зали, форми подачі запитів, особисті кабінети. Для розробки такого ресурсу архів може звернутися до ІТ-фахівців,

волонтерів або студентів профільних вишів, уклавши угоди про партнерство.

У контексті оновлення технічної бази важливою складовою є пошук фінансування, що дозволить здійснювати цільові закупівлі чи ремонт техніки. З огляду на обмеженість державного фінансування, архів має орієнтуватися на альтернативні джерела: грантові програми Європейського Союзу, зокрема Horizon Europe, Erasmus+; національні ініціативи на кшталт Українського культурного фонду; програми підтримки від USAID, IREX, Goethe-Institut, а також на партнерства з науковими чи академічними установами, які часто зацікавлені у співпраці з архівами.

Цифрова трансформація архіву потребує дій у сфері технічного забезпечення, кадрової політики, освітньої стратегії, та управління. Рекомендовані заходи є не лише реалізованими, а й такими, що дають змогу оцінити їх ефективність у коротко- та середньостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Цифровізація архівів України є важливим процесом, який має на меті збереження культурної спадщини на довгі роки, а також забезпечення доступу до історичних документів для громадськості, науковців та державних органів. У зв'язку з цим необхідно враховувати важливість інтеграції новітніх технологій в архівну справу, оскільки сучасні умови потребують оперативності, доступності та безпеки при збереженні великих обсягів інформації.

Одним із головних аспектів, які слід враховувати при цифровізації архівів, є управління життєвим циклом документів. Використання автоматизованих систем управління документами дає змогу значно покращити процеси обробки та зберігання електронних документів. Автоматизація дозволяє зменшити ймовірність людських помилок, підвищити ефективність обробки, а також скоротити час, необхідний для знаходження потрібної інформації. Сучасні архіви мають зберігати документи в електронному вигляді, що значно подовжує їх життєвий цикл і робить їх доступними для широкого кола користувачів.

1. Досліджено теоретичні засади цифровізації. Головними завданнями цифровізації архівів є збереження та удосупнення культурної спадщини на тривалий період, зниження впливу фізичних чинників на документи, особливо на стародавні, пошкоджені або унікальні матеріали, а також забезпечення широкого доступу до архівних ресурсів, які раніше були доступні лише вузькому колу осіб чи за спеціальними дозволами. Завдяки створенню цифрових архівів науковці, дослідники й широка громадськість мають можливість ознайомлюватися з цінними матеріалами дистанційно, без необхідності особистого відвідування архіву.

У воєнних умовах архіви, як ключові носії національної культурної пам'яті, постійно перебувають під загрозою знищення як унаслідок прямих бойових дій, так і внаслідок цілеспрямованої політики культурного нищення, що включає руйнування музеїв, бібліотек, пам'яток історії та архівних фондів. Російська агресія спрямована не лише на фізичне руйнування інфраструктури, а

й на знищення культурної спадщини шляхом систематичних атак на архіви та цінні історичні документи, які мають особливе значення для збереження національної ідентичності.

2 червня 2020 року Державна архівна служба України підписала меморандум із корпорацією *FamilySearch International* для оцифрування документів генеалогічного характеру та створення фонду користування ними. На даний момент можна констатувати факт успішності співпраці. У вільному доступі знаходиться більше 310 944 справ із фондів Державного архіву Полтавської області. (понад 10 млн аркушів документів).

У грудні 2023 року Державний архів Полтавської області став частиною міжархівного пошукового порталу, створеного на основі програмного забезпечення ARCHIUM. Ця система об'єднує цифрові ресурси українських архівів, надаючи користувачам зручний доступ через єдиний інтерфейс.

Ключові переваги:

- Можливість пошуку архівних матеріалів онлайн 24/7;
- Оптимізація обробки запитів — система пришвидшує та полегшує роботу з користувацькими запитами;
- Інтеграція архівів України у єдиний простір, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Таким чином, приєднання до порталу сприяє цифровій трансформації архівної справи та підвищує її ефективність.

2. Проведено аналіз сучасного стану цифровізації Державного архіву Полтавської області. Оцифрування архівних документів є ключовим напрямом роботи архіву, який активно застосовує сучасні інформаційні технології для покращення доступу до своїх фондів. Цей процес не лише підвищує ефективність діяльності архіву, а й робить його ресурси доступними для користувачів по всьому світу без потреби особистого відвідування установи. Це має особливе значення для тих, хто зіштовхується з географічними або іншими обмеженнями в отриманні архівної інформації. Збереження документів в електронному форматі сприяє їх довготривалому збереженню та зменшує

фізичне зношення оригіналів. Завдяки цьому архів оперативно задовольняє інформаційні потреби не лише місцевих жителів, а й користувачів з інших регіонів України та інших країн.

Державний архів Полтавської області долучився до міжархівного пошукового порталу, що забезпечує єдиний доступ до цифрових ресурсів українських архівів на базі програмного забезпечення ARCHIUM. Основна мета цієї системи — інтегрувати архіви України в спільний міжархівний портал, який дозволяє користувачам цілодобово отримувати доступ до цифрових архівних матеріалів через єдиний інтерфейс. Це суттєво підвищило ефективність та оперативність обробки запитів користувачів, що є надзвичайно актуальним у сучасному інформаційному середовищі.

3. Попри численні здобутки Державного архіву Полтавської області, процес цифровізації документів стикається з викликами які впливають як на безпосередню роботу архівів, так і взагалом на перспективи розвитку цієї сфери. Ці труднощі охоплюють найрізноманітніші сфери діяльності архіву, що можуть впливати на якість, швидкість та сталість впровадження цифрових технологій, серед них:

– *Недостатня автоматизація процесів на різних рівнях роботи архіву;* Використання сучасних технологій, дає змогу значно зменшити необхідність ручного введення даних, пришвидшити процес перетворення відсканованих документів у текстовий формат і загалом підвищити продуктивність роботи.

– *Необхідність постійного оновлення матеріально-технічної бази;* доцільно провести аудит наявного обладнання з метою виявлення застарілих або несправних одиниць, визначення мінімального технічного набору, необхідного для забезпечення базового рівня цифрової інфраструктури.

– *Підготовка кадрів, що мають кваліфікацію в роботі архіву та інформаційних технологіях;* Опановування базових навичок роботи з хмарними сервісами, системами електронного документообігу та технологіями оптичного розпізнавання тексту є цілком доцільним, адже набуті знання можна відразу

застосовувати на практиці, закріплюючи їх у повсякденній роботі.

- *Оновлення вебресурсів для доступу до оцифрованої інформації;* Це не лише підвищить публічність діяльності установи, це також відкриє нові формати доступу до архівних матеріалів, зокрема онлайн-читальні зали, електронні форми для подачі запитів і персоналізовані кабінети користувачів.

- *Проблема збереження електронних файлів у зв'язку з постійною зміною форматів;* Необхідно впроваджувати системи для довготривалого збереження для їх доступності дослідникам через багато років. Серед основних аспектів збереження старих форматів файлів виділяють сумісність програмного забезпечення, а також створення резервних копій.

- *Проблеми з надостатнім фінансуванням.* Процес цифровізації архівів потребує суттєвих вкладень у технічне оснащення, програмне забезпечення, підготовку кадрів і розвиток інфраструктури

Розуміння та своєчасне подолання таких викликів є ключовим для ефективної цифрової трансформації архівної справи.

4. На основі проведеного дослідження було сформульовано низку рекомендацій, які мають на меті покращення процесу цифровізації в Державному архіві Полтавської області.

Оцифрування за допомогою технологій оптичного розпізнавання тексту.

Сучасні рішення, такі як Tesseract OCR (безкоштовний відкритий інструмент) або ABBYY FineReader PDF for non-profits (умовно безкоштовна версія для неприбуткових організацій), значно спрощують перетворення сканованих документів у машинобудівний текст.

Ключові переваги:

- Зменшення ручної роботи — автоматизація введення даних;
- Прискорення обробки — швидкий переклад зображень у текстовий формат;
- Підвищення продуктивності — ефективне управління великими обсягами документів.

Ці технології є важливим кроком у цифровій трансформації архівів,

забезпечуючи точність і економію часу.

Для успішної модернізації цифрової інфраструктури архіву необхідно провести комплексний аудит наявного технічного оснащення. Цей процес має включати кілька ключових етапів.

На першому етапі слід здійснити повну інвентаризацію та оцінку стану обладнання. Важливо виявити застарілі або несправні пристрої, а також проаналізувати їх продуктивність та сумісність із сучасними технологічними рішеннями. Особливу увагу варто приділити основним компонентам: комп'ютерній техніці, скануючому обладнанню, серверам та системам зберігання даних.

Для ефективної цифрової трансформації архіву доцільно організувати навчання співробітників базовим цифровим компетенціям. Таке навчання має бути практично орієнтованим та зосередженим на роботі з хмарними сервісами та технологіями оптичного розпізнавання тексту.

Отже, підсумовуючи інформацію наведену в роботі, можна стверджувати, що за останні кілька років, архівна сфера України досягла величезного прогресу та зацняла місце серед лідерів у світі. Робота у цій галузі заснована на всебічній співпраці з державними органами, а також міжнародними партнерами. Створення єдиного порталу для загального доступу до оцифрованих документів стало реальним результатом систематичної роботи проведеної у цій галузі.

Можна стверджувати, що Україна має великі перспективи в подальшому розвитку новітніх технологій у сферу архівної справи. Водночас реалізація цих перспектив потребує фінансову підтримку, розвитку нормативно-правової база та постійного поліпшення матеріально-технічної бази.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Роль цифровізації у збереженні культурної спадщини

Аспект цифровізації	Опис	Приклади
Збереження матеріалів від фізичного знищення та природних катастроф	Цифровізація дозволяє створювати резервні копії архівних документів, зберігаючи інформацію від фізичного знищення або пошкодження. Цифровізація дає можливість створювати копії архівних матеріалів для захисту від катастроф, таких як пожежі, наводнення.	Оцифровка старовинних рукописів та архівів, таких як манускрипти, карти, фотографії, збереження копій архівних документів на віддалених серверах
Доступність через Інтернет	Оцифровані матеріали стають доступними онлайн, що дозволяє дослідникам і громадськості доступати до них без фізичного відвідування архівів.	Онлайн-архіви та бібліотеки, наприклад, цифрові платформи на кшталт Europeana або Пам'ять світу.
Полегшення доступу для туристів та відвідувачів через віртуальні музеї та тури	Полегшення доступу для туристів та відвідувачів через віртуальні музеї та тури	Полегшення доступу для туристів та відвідувачів через віртуальні музеї та тури
Збереження нематеріальної культурної спадщини	Цифровізація допомагає зберігати нематеріальні елементи культури, такі як усна традиція, народні пісні, обряди.	Оцифровка народних пісень, усних історій, обрядів.
Відновлення пошкоджених матеріалів	Завдяки цифровим технологіям можна відновлювати пошкоджені рукописи та інші документи, відновлюючи їх чіткість та читаємість.	Відновлення старих рукописів за допомогою сучасних технологій обробки зображень.
Широке залучення до досліджень	Оцифровані матеріали доступні для науковців по всьому світу, що сприяє новим дослідженням і відкриттям.	Використання оцифрованих архівів для наукових робіт в університетах.
Мультимедійні ресурси	Збереження матеріалів в різних форматах, включаючи відео, аудіо, зображення та інтерактивні елементи.	Оцифровка історичних документів у форматі відео та інтерактивних карт.

Глобальна інтеграція культур	Цифрові технології допомагають об'єднувати культури з різних країн, надаючи доступ до архівів світової спадщини.	Платформи, що об'єднують матеріали з різних архівів, наприклад, проєкт «Архіви світу».
Інклюзивність у доступі	Цифровізація робить матеріали доступними для людей з обмеженими можливостями або для тих, хто не має змоги відвідати фізичні архіви.	Оцифровка архівів з можливістю субтитрів, перекладів для людей з інвалідністю.
Вдосконалення технологій для зберігання та архівації документів	Вдосконалення технологій для зберігання та архівації документів	Вдосконалення технологій для зберігання та архівації документів
Збереження і популяризація культурних цінностей	Цифрові технології допомагають популяризувати культурні цінності через онлайн платформи та соціальні медіа.	Використання платформ, таких як Instagram чи YouTube, для популяризації культурних проєктів.
Можливість для глобальної співпраці	Оцифровані матеріали дозволяють архівістам та дослідникам з різних країн працювати над спільними проєктами та дослідженнями.	Спільні проєкти між архівами різних країн для дослідження світової культурної спадщини.
Розвиток навчальних ресурсів	Створення електронних навчальних програм та платформ, які використовують оцифровані архівні матеріали для навчання.	Віртуальні класи та навчальні платформи, які використовують оцифровані архіви для вивчення історії та культури.
Розвиток цифрових бібліотек	Оцифровані архіви стають частиною цифрових бібліотек, що доступні для публічного користування.	Цифрові бібліотеки, що містять книги, манускрипти та інші культурні матеріали.
Розширення можливостей для реставраторів	Цифровізація надає нові можливості для реставраторів при відновленні пошкоджених культурних об'єктів.	Використання цифрових технологій для відновлення зображень та текстів, які втратили свою первісну форму.
Підтримка інноваційних проєктів у сфері культури	Завдяки цифровим технологіям з'являються нові можливості для створення інноваційних проєктів у сфері культури та мистецтва.	Інтерактивні виставки, мультимедійні арт-проєкти, засновані на оцифрованих архівах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОХ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 № 1068-XIV. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://surl.lu/lettoe> (дата звернення: 27.01.2025).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення порядку та строків зберігання деяких категорій документів : Закон України від 11.02.2010 № 1877-VI. URL: <https://surli.cc/uqczbp> (дата звернення: 27.01.2025).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення порядку та строків зберігання деяких категорій документів : Закон України від 12.01.2012 № 4319-VI. URL: <https://surl.li/tckkix> (дата звернення: 27.01.2025).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення порядку та строків зберігання деяких категорій документів : Закон України від 22.12.2006 № 534-V. URL: <https://surl.li/dyamfz> (дата звернення: 27.01.2025).
5. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://surl.li/grslwr> (дата звернення: 27.01.2025).
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Дата оновлення: 01.08.2022. URL: <https://surl.lu/fwdvoj> (дата звернення: 27.01.2025).
7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 №2657-XII. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: <https://surli.cc/lcuvyk> (дата звернення: 27.01.2025).
8. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. Дата оновлення: 21.9.2023. URL: <https://surli.cc/hnzdli> (дата звернення: 27.01.2025).
9. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 №3814-XII. Дата оновлення: 02.07.2023. URL: <https://surl.li/jrftmd> (дата звернення: 27.01.2025).
10. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 №2807-IX. URL: <https://surl.lu/umoylz> (дата звернення: 27.01.2025).

11. Про страховий фонд документації України : Закон України від 22.03.2001 № 2332-III. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://surl.li/tctpsu> (дата звернення: 27.01.2025).

12. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 № 639. Дата оновлення: 13.07.2022. URL: <https://surl.lu/wpuojq> (дата звернення: 27.01.2025).

13. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.12.2024 № 1349-р. URL: <https://surli.cc/ugxaff> (дата звернення: 19.04.2025).

14. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2012 № 578/5. Дата оновлення: 02.04.2013. URL: <https://surl.lu/ojgurul> (дата звернення: 27.01.2025).

15. Положення про організацію роботи архівів : наказ Міністерства юстиції України від 27.05.2015 № 797/5. Дата оновлення: 31.07.2021. URL: <https://surl.li/drvura> (дата звернення: 27.01.2025).

16. Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду : наказ Міністерства юстиції України від 02.03.2015 № 296/5. Дата оновлення: 15.03.2023. URL: <https://surl.lt/urrbku> (дата звернення: 27.01.2025).

17. Порядок користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам : наказ Міністерства юстиції України від 19.11.2013 № 2438/5. Дата оновлення: 03.06.2023. URL: <https://surl.lu/fhfbca> (дата звернення: 27.01.2025).

18. Порядок підготовки архівними установами документів Національного архівного фонду до експонування на виставках та в інших

інформаційних заходах : наказ Міністерства юстиції України від 01.09.2014 № 1445/5. Дата оновлення: 03.06.2023. URL: <https://surl.li/awhmgs> (дата звернення: 27.01.2025).

19. Порядок проведення Державною архівною службою України перевірок діяльності центральних державних архівів України : наказ Міністерства юстиції України від 10.05.2019 № 1420/5. URL: <https://surl.li/xwjudo> (дата звернення: 27.01.2025).

20. Порядок проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад : наказ Міністерства юстиції України від 10.05.2019 № 1420/5. URL: <https://surl.lu/lytfjy> (дата звернення: 27.01.2025).

21. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання : наказ Міністерства Юстиції України від 11.11.2014 № 1886/5. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://surl.li/kensmz> (дата звернення: 27.01.2025).

22. Правила роботи архівних установ України : наказ Міністерства юстиції України від 08.04.2013 № 656/5. Дата оновлення: 25.11.2023. URL: <https://surl.li/iftshj> (дата звернення: 27.01.2025).

23. Про затвердження Положення про Державну архівну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 870. Дата оновлення: 22.06.2022. URL: <https://surl.li/rgklss> (дата звернення: 27.01.2025).

24. Про оптимізацію системи центральних державних архівів : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2022 № 732. Дата оновлення: 28.06.2022. URL: <https://surl.li/xtebpc> (дата звернення: 27.01.2025).

25. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. Дата оновлення: 25.07.2023. URL: <https://surl.li/lbamwl>

(дата звернення: 27.01.2025).

26. Про стан і перспективи впровадження електронного документообігу та створення електронних архівів: Рішення Колегії Державного комітету архівів України від 16.12.2003 р. URL: <https://surl.li/ruuiqx> (дата звернення: 27.01.2025).

27. Про утворення Галузевого державного архіву воєнної розвідки : Постанова Кабінету Міністрів України 26.01.2022 № 62. URL: <https://surl.li/nqeclj> (дата звернення: 27.01.2025).

28. Про функціонування офіційного вебпорталу Державної архівної служби України : Наказ Державної архівної служби України від 16.08.2021 №91. URL: <https://surl.lt/oieffb> (дата звернення: 27.01.2025).

29. Алексеєнко А. Публікація електронних образів архівних документів: основні принципи (з досвіду роботи ЦДНТА України). Студії з архівної справи та документознавства. 2012. №2. С. 132–136.

30. Артеменкова О. Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. №2. С. 63–69.

31. Балишев М., Алексеєнко А., Науменко Т., Черняхівська Ю. Процеси цифровізації та запровадження ініціативного проєкту «Топаз» у Центральному державному науково-технічному архіві України. Архіви України. 2020. № 2. С. 17–27.

32. Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г. Досвід зі створення 3D-екскурсії приміщеннями Центрального державного науково-технічного архіву України. Архіви України. 2022. №2. С. 178–185.

33. Безгинська К. Архіви в сучасному світі: виклики та завдання. Студії з архівної справи та документознавства. 2016–2017. № 24–25. С. 208–212.

34. Білуцак Т. Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації. Архіви України. 2020. №4. С. 71–83.

35. Бобрицький С., Захарчук А. Концептуальні підходи та проблемні питання у побудові NGN-мереж в архівній справі (на прикладі забезпечення користувачів віддаленим доступом до документів НАФ Центрального

державного науково-технічного архіву України). Архіви України. 2017. № 2. С. 79–87.

36. Божук Л. Інформаційні ресурси і сервіси Інтернет в роботі державних архівів України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2016. № 3. С. 14–18.

37. Боряк Г. Десять років інформатизації архівної справи в Україні: проблеми, здобутки, перспективи. Архівознавство, Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збір. наук. праць. Вип. 5. Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства. 2002. С. 9–18.

38. Василенко Д. Інструментарій архівної інтернет-комунікації в аспекті розвитку соціальних мереж. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022. № 9. С. 138–147.

39. Вовк Н. Архівні інформаційно-пошукові системи: шляхи оптимізації пошуку текстової інформації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 3. С. 37–42.

40. Вовк Н. Електронні виставки архівних документів: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник книжкової палати. 2018. № 5. С. 44–49.

41. Гаранін О. Вплив інформаційних технологій на утворення нових форм архівних джерел. Архіви України. 2013. № 6. С. 86–94.

42. Гаранін О., Ковтанюк Ю. До концепції інформатизації архівної справи в Україні. Студії з архівної справи та документознавства. 2016–2017. №24–25. С. 7–57.

43. Дідух Л., Залеток Н. Методичне забезпечення створення та функціонування цифрового фонду користування документами НАФ (на матеріалах наукових досліджень Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства). Студії з архівної справи та документознавства. 2018–2019. №26–27. С. 19–23.

44. Дідух Л., Залеток Н. Досвід українських архівів у створенні цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду. Архіви України. 2019. № 1. С. 87–101.

45. Довжук І. Інформатизація архівної справи та використання інформаційних ресурсів НАФ України. Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей. Серія «Історичні науки». 2019. № 7. С. 68–81.

46. Залеток Н., Чорноморець Є. Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України. Архіви України. 2023. № 1. С. 27–40.

47. Залеток Н., Чорноморець Є. Зміст і співвідношення понять «архівна послуга» та «електронна архівна послуга». Збірник матеріалів X Всеукраїнської наук.-практ. конференції молодих вчених «Наукова молодь- 2022» (15 листоп. 2022 р., м. Київ). 2022. С. 36–39.

48. Ільїн С. Застосування інтернет-технологій для забезпечення користувачів віддаленим доступом до документів національного архівного фонду, що зберігаються у Центральному науково-технічному архіві України, та довідкового апарату до них. Студії з архівної справи та документознавства. 2016–2017. №24–25. С. 244–247.

49. Калакура Я., Ковтанюк Ю. Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. Архіви України. 2019. № 3. С. 18–57.

50. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. Архіви України. 2021. № 3. С. 36–65.

51. Клименко Т. Цифровізація процесів архівної справи та діловодства як пріоритет діяльності Державного архіву Черкаської області. Архіви України. 2018. №5–6. С. 22–26.

52. Концепція розвитку архівної справи до 2026 року: проєкт. Державна архівна служба України. Офіційний вебпортал органу виконавчої влади. URL: <https://surl1.cc/onrvgl>. (дата звернення 19.05.2025).

53. Коржик Н. Архіви України в інформаційному просторі: сучасний стан організації веб-сайтів. Вісник Книжкової палати. 2017. №8. С. 21–24.

54. Куліковська Є. Архівні інформаційні ресурси Франції: сучасні підходи в організації та використанні. Архіви України. 2022. № 2. С. 133–146.

55. Купрунець Т. Новий погляд на системи термінального доступу як засіб покращення показників надійності, сукупної вартості володіння та захищеності інформаційних систем в архівній галузі України. Студії з архівної справи та документознавства. 2012. № 20. С. 205–210.

56. Левчук О. Соціалізація архівів у контексті основних тенденцій розвитку сучасного інформаційного простору. Архіви України. 2021. № 4. С. 25–47.

57. Майстренко А., Романовський Р. Оцифрування архівних документів у країнах Балтії. Студії з архівної справи та документознавства. 2018–2019. №26–27. С. 30–41.

58. Охріменко Г. Федорук О., Автоматизація управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах. Архіви України. 2023. № 4 (337). С. 58–69.

59. Положення про Державний архів Полтавської області. URL: <https://surl.li/sdmihq> (дата звернення : 21.05.2025).

60. Романовський Р. Оцифрування архівних документів: досвід державних архівів Польщі. Архіви України. 2019. №3. С. 113–127.

61. Свєрдлик З., Гаранін О., Бойко В. Програма розвитку галузевої науки у сфері архівної справи України на 2021-2025 роки: проблеми розроблення та перспективи впровадження. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 3. С. 5–13.

62. Сидоренко Т., Тимофійшина А. Забезпечення доступу користувачів до інформації обласними архівами Півдня України. Образ. 2019. № 1. С. 16–24.

63. Технології комплектування архівних установ документами в електронній формі : методичні рекомендації : наказ Державної архівної служби України від 22.04.2019 р. № 38. Державна архівна служба України, УНДІАСД ; упорядники: О. Гаранін, Т. Ковтанюк, Т. Купрунець. Київ, 2017. 38 с.

64. Тюрменко І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ України. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конференції

(10–12 верес. 2015 р., м. Одеса). 2015. С. 43–50.

65. Тюрменко І. Комунікації з громадськістю в системі державних архівних установ України. Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: монографія. відп. ред. Тюрменко І.І. Київ: НАУ-друк, 2021. С. 149–161.

66. Філіппова Л. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 2. С. 6–11.

67. Хромов А. Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання. Архіви України. 2020. №2. С. 7–16.

68. Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів : Офіційний вебпортал. URL: <https://tsdaea.archives.gov.ua/>. (дата звернення: 20.04.2025)

69. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) : Офіційний вебпортал. URL: <https://tsdavo.gov.ua/>. (дата звернення: 22.04.2025)

70. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки : Офіційний вебпортал. URL: <https://tsdahou.archives.gov.ua/>. (дата звернення: 20.04.2025)

71. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) : Офіційний вебпортал. URL: <https://csamm.archives.gov.ua/>. (дата звернення: 21.04.2025)

72. Чередник Л., Лобас. Ю. Упровадження єдиної електронної мережі доступу до документів у Державному архіві Полтавської області. Архіви України. 2024. № 4. 89–103.

73. Чернятинська Ю. Особливості зберігання документів в електронній формі: досвід Центрального державного електронного архіву України. Студії з архівної справи та документознавства. 2016-2017. № 24–25. С. 286–297.

74. Чижова О., Резнік І. Крок до архіву майбутнього: про реалізацію

грантового проекту «Комплексна система інформатизації ЦДАМЛМ України» за підтримки Українського культурного фонду. Архіви України. 2021. № 4. С. 197–214.